

16+

Мімі

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 47 (5308) 13 снежня 2024 г.

ISSN 0024-4686

*Пайшлі
па шляху
ўніверсалацыі
стар. 4*

*Час
зазірнуць
у сэрца
стар. 6*

*Сінтэз
творчасці
і спорту
стар. 12*

**Дзяржаўных узнагарод удастоены 39 прадстаўнікоў розных сфер дзейнасці.
Адпаведны Указ № 462 падпісаў 11 снежня Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка.
Указам таксама прысвоены ганаровыя званні.
Народным паэтам стаў член Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Карызна.**

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Народнаму паэту Беларусі Уладзіміру Карызну

*Вітае і славіць Айчына
Вялікага майстра пяра,
Руплівага вернага сына
Карызну — свайго песняра.*

*Магутнаю песняю шчырай
Шмат год ён гартуе людзей,
Вячыстаю, звонкаю лірай
Мацуе краіну штодзень.*

*Любоўю агністаю свеціць,
Натхняе да ясных вышынь.
Дарослыя, моладзь і дзеці
Удзячны яму ад душы.*

*Пашанай высокай, вялізнай
Крыляе на ўвесь белы свет:
— Віват, УЛАДЗІМІР КАРЫЗНА!
Віват, наш НАРОДНЫ ПАЭТ!*

Фота Кастуся Дробава.

«ЛіМ»-акцэнт

Дата. Аляксандр Лукашэнка накіраваў зварот да народаў Беларусі і Расіі з нагоды 25-годдзя падпісання Дагавора аб стварэнні Саюзнай дзяржавы. «Гэтае без перабольшання лёсавызначальнае рашэнне дало магчымасць двум братэрскім народам пераадолець разбуральныя цэнтрабежныя тэндэнцыі ў эканоміцы і сацыяльнай сферы і перайсці да будаўніцтва агульнага саюзнага дома на трывалай аснове гістарычнай, духоўнай і культурнай агульнасці, на аснове павягі суверэнітэту і нацыянальнай ідэнтычнасці дзвюх дзяржаў», — адзначыў Прэзідэнт. Ён упэўнены, што Саюзная дзяржава адбылася і ярка дэманструе паспяховаць гэтага ўнікальнага міждзяржаўнага аб'яднання.

Віншаванне. Кіраўнік дзяржавы павіншаваў народную артыстку СССР Алісу Фрэйндліх з юбілеем. «Дзякуючы ўнікальнаму таленту, працавітасці і неверагоднай унутранай сіле вы дасягнулі прафесійных вышынь, заваявалі шчырую любоў публікі. Прысвяціўшы сваё жыццё творчасці, вы ўпісалі мноства яркіх старонак у гісторыю тэатральнага мастацтва і кінематаграфіі», — гаворыцца ў віншаванні. Прэзідэнт падкрэсліў, што ў Беларусі Алісу Фрэйндліх ведаюць і цэняць як глыбока захопленнага любімай справай чалавека, талент і шматгранны вопыт якога служаць культурнаму ўзбагачэнню і ўмацаванню беларуска-расійскай дружбы.

• 3 80-годдзем Прэзідэнт Беларусі павіншаваў генеральнага дырэктара Дзяржаўнага Эрмітажа Расійскай Федэрацыі Міхаіла Пятроўскага. «3 нашым імем непарыўна звязана гісторыя аднаго з самых знакамітых музеяў свету — Дзяржаўнага Эрмітажа. За час вашага кіраўніцтва ўстанова захавала і шматразова прымножыла багатую культурную спадчыну. Вы карыстаецеся асаблівым аўтарытэтам у прафесійнай супольнасці. Вас вызначаюць цвёрдая грамадзянская пазіцыя, дасканаласць веданне тэндэнцый развіцця музейнай справы і нестандартнае мысленне», — адзначыў Аляксандр Лукашэнка.

• Прэзідэнт Беларусі ў віншаванні Таісіі Павалій з днём нараджэння падкрэсліў, што выдатны голас, бязмежная адданасць мастацтву і шчырая манера выканання дапамаглі спявачцы здабыць усенародную любоў, а яе натхнёнае вакальнае майстэрства падарыла глядачу мноства песень, якія вызначаюцца асаблівай вытанчанасцю і сталі сапраўднымі шлягерамі. Кіраўнік дзяржавы нагадаў, што ўдзячныя слухачы з цеплынёй успамінаюць выступленні Таісіі Павалій на беларускай зямлі як незабытае свята.

Афіцыйна. Прэзідэнт Беларусі падпісаў Указ № 459 «Аб прадстаўленні Рэспублікі Беларусь на міжнародных мерапрыемствах». У адпаведнасці з ім з 1 сакавіка 2025 года выкарыстанне слоў «Рэспубліка Беларусь», «Беларусь», «нацыянальны», «беларускі» ў назвах культурных, спартыўных і адукацыйных мерапрыемстваў, мэтай якіх з'яўляецца адбор асоб для іх падрыхтоўкі і ўдзелу ў міжнародных мерапрыемствах ад імя Рэспублікі Беларусь, дапускаецца толькі ў тым выпадку, калі арганізатарам мерапрыемства выступае дзяржаўная арганізацыя. Указам таксама вызначаецца парадак удзелу прадстаўнікоў краіны ў міжнародных культурных, спартыўных, адукацыйных мерапрыемствах, дакументамі аб правядзенні якіх прадугледжана прадстаўніцтва дзяржавы толькі адной асобай (калектывам).

Юбілей. Агульнарэспубліканская прэм'ера трылогіі да 100-годдзя беларускага кіно адбылася ў кінатэатры «Перамога», інфармуе БелТА. Гледачам прапанавалі фільмы «Дэманстратар», «Трэт, які не лопнуў» і «Залатая эпоха Беларускафільма», створаныя на Нацыянальнай кінастудыі. У трылогіі раскажваецца аб станаўленні беларускага кінематографа ў першыя дзесяцігоддзі пасля з'яўлення кінатэатраў, развіцці індустрыі і часах яе росквіту. Рэжысёрамі стужак выступілі Яўген Сяцко і Юрый Цімафееў.

Прэм'ера. Спектакль «Сымон-музыка» паводле паэмы класіка беларускай літаратуры Якуба Коласа прадставілі ў Гродзенскім абласным тэатры лялек у рэжысуры заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, лаўрэата Нацыянальнай тэатральнай прэміі Алега Жугжды. «Ідэя паставіць «Сымона-музыку» выношвалася практычна 12 гадоў, столькі ж, колькі пісаў паэму сам Якуб Колас, — цытуе БелТА словы рэжысёра Гродзенскага тэатра лялек. — А вось ставіўся ён лёгка і хутка, як гэта бывае са спелымі праектамі. У пастаноўцы перапляліся сюжэтныя матывы паэмы беларускага класіка, народнай казкі, у ёй гучыць вядомы верш Мікалая Гумілёва «Чарадзейная скрыпка». Занятая ў спектаклі як нашы вядучыя актёры Іван Дабрук, Ларыса Мікуліч, так і тэатральная моладзь, у тым ліку тыя, хто прыйшоў у групу сёлета. Для іх работа з мэтрам — выдатная школа».

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Наперадзе новыя дасягненні

У Мінску падчас круглага стала «Роль тэатра і кіно ў фарміраванні духоўна-маральных каштоўнасцей грамадства» падпісаны пагадненні аб супрацоўніцтве адразу з трыма беларускімі творчымі саюзамі: з аднаго боку — Саюз тэатральных дзеячаў Расійскай Федэрацыі, з іншага — Беларускі саюз кінематаграфістаў, Беларускі саюз тэатральных дзеячаў, Саюз пісьменнікаў Беларусі.

Міністр культуры Рэспублікі Беларусь Руслан Чарнецкі назваў падпісанне пагаднення гістарычнай падзеяй і новай эпохай ва ўзаемадзеянні двух брацкіх народаў. «Як чалавек, які любіць сваю краіну, заўважу, што ў нас наперадзе новыя дасягненні, але важна глядзець у адным напрамку. Трэба ўвесці штогадовую фінансавую падтрымку пад эгідай Саюзнай дзяржавы з фарміраваннем бюджэту і плана», — заявіў міністр культуры Беларусі. Народны артыст Расійскай Федэрацыі, старшыня Саюза тэатральных дзеячаў Расіі Уладзімір Машкоў выказаў меркаванне, што гэта будзе ўмацоўваць нашы адносіны і нагадаў пра сумесны фільм «У спісах не значыўся» па аднайменнай кнізе Барыса Васільева, дзе распавядаецца пра подзвіг абаронцы Брэсцкай крэпасці. «Прэм'ера чакаецца ў маі 2025 года. Гэта была вялікая супольная праца з беларускімі кінематаграфістамі. Разам мы зможам і надалей пераадолець усе цяжкасці. Спадзяюся на далейшае супрацоўніцтва з беларускімі творчымі саюзамі», — падкрэсліў Уладзімір Машкоў.

Мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі, Патрыяршы экзарх усяе Беларусі Венямін заўважыў, што толькі стварэнне высокамаральных пастановак у тэатры і кіно спрыяе таму, каб людзі ўдасканаліся як асобы, бо сапраўднае мастацтва робіць іх лепшымі, дазваляе зазірнуць у душы герояў, каб вучыцца жыць на іх памылках.

Намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Дзяніс Язерскі акцэнтаваў увагу на важнасці абароны нацыянальных інтарэсаў на кнігавыдавецкім рынку

Уладзімір Машкоў і Мікалай Чаргінец падчас падпісання пагаднення.

і ўзважанага выбару герояў для кіно і тэатра ў сацыяльна значнай літаратуры. Як прыклад ён прывёў творы Быкава і Адамовіча і заявіў, што ваенная тэма для беларускага мастацтва невычэрпная. Доктар гістарычных навук, прафесар, старшыня Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры і навуцы Ігар Марзалюк нагадаў пра культурныя наратывы брацкіх народаў і тое, што ў савецкі час уся высокая літаратурная класіка экранізавалася.

Народны пісьменнік Беларусі, ганаровы старшыня СПБ Мікалай Чаргінец раскажаў пра работу Савета па маральнасці і прапановаў унесці ў назву наступнага круглага стала слова «літаратура», бо гэта — важны складнік агульнага культурнага кода Беларусі і Расіі. Мікалай Іванавіч таксама падарыў Уладзіміру Машкоў і Руслану Чарнецкаму сваю кнігу «Аперацыя «Кроў»». Дарэчы, гэты твор плануецца экранізаваць у найбліжэйшыя гады, што яшчэ раз сведчыць пра сувязь літаратуры і кіно.

Ірына ПРЫМАК
Фота Лізаветы ГОЛАД

«Мы — святло, якое шукае дабро»

Гэтыя словы таленавітай паэтэсы Ніны Кавалёвай з Горак сталі лейтматывам сустрэчы, якая прайшла ў Магілёўскай абласной бібліятэцы імя У. Леніна і была прымеркавана да Міжнароднага дня інвалідаў. Бібліятэка арганізавала яе сумесна з грамадскай арганізацыяй «Беларускае таварыства інвалідаў» і Саюзам пісьменнікаў Беларусі.

Ніна Кавалёва пэўны адрэзак жыцця была прыкавана да ложка, але сваім прыкладам паказала, што слова «інвалід» — не прысуд. З пад яе пяра выйшла 24 зборнікі вершаў. Чатыры гады таму яна пайшла з жыцця, але засталіся светлыя, пранікнёныя радкі, якія сёння натхняюць людзей з абмежаванымі магчымасцямі. А яны, у сваю чаргу, зараджаюць сваёй творчасцю іншых.

На літаратурна-мастацкай імпрэзе прадстаўнікі магілёўскай і бабруйскай суполак Беларускага таварыства інвалідаў чыталі вершы, спявалі, паказвалі танцавальныя

нумары. Святочную праграму падтрымалі сваім удзелам салісты студыі вакалу і творчага калектыву «Раманс» Магілёўскага гарадскога палаца культуры і вольнага часу, Магілёўскай філармоніі. Свае новыя вершы прадставіў Віктар Кунцэвіч. Ён звярнуў увагу на тое, што ў краіне рэалізоўваецца шмат сацыяльных праграм па адаптацыі і рэабілітацыі інвалідаў, і выказаў спадзяванне: інтэграцыя гэтых людзей у грамадскае жыццё стане яшчэ больш плённай.

Са шчырымі пажаданнямі міру і добра звярнуўся да прысутных старшыня Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Казека.

— У нашай краіне ўсе роўныя, — падкрэсліў ён. — Калі ты жадаеш быць карысным дзяржаве, не мае значэння, інвалід ты ці не. Нас усіх аб'ядноўвае любоў да Радзімы, а галоўнае багацце нашай краіны — таленавітыя, працаздольныя людзі.

Нэлі ЗІГУЛЯ

Зорка Берасцейшчыны

Кобрынскія бібліятэкары арганізавалі творчую сустрэчу з лаўрэатам Нацыянальнай літаратурнай прэміі Зінаідай Дудзюк. Творчасць аўтара была прадстаўлена і на выстаўцы «Літаратурная зорка Берасцейшчыны». Мерапрыемства прысвяцілі 85-годдзю Брэсцкай вобласці.

На сустрэчу з пісьменніцай сабраліся аматары літаратуры, у тым ліку настаўнікі школ раёна, кіраўнікі мясцовых літаратурных аб'яднанняў.

Вядучая Наталля Раманюк пазнаёміла прысутных з біяграфіяй гасці, яе дасягненнямі, а Зінаіда Іосіфаўна з задавальненнем раскавала пра сваю творчасць, адказвала на пытанні, чытала вершы.

У творчай скарбонцы Зінаіды Дудзюк шмат літаратурных узнагарод рознага ўзроўню. Напярэдадні выступлення ў Кобрыве пісьменніца прывезла з Мінска яшчэ адзін дыплом — за першае месца ў намінацыі «Проза» рэспубліканскага конкурсу «Кніга мне — кніга ўва мне». І гэта далёка не першая

ўзнагарода ў гэтым годзе. Напрыклад, на Дні пісьменства ў Івацэвічах Зінаіда Дудзюк атрымала Гран-пры рэспубліканскага літаратурнага конкурсу імя Я. Янішчыц за паэтычную кнігу «Пуцывіна», якая пабачыла свет у Кобрыне. І гэта ўжо другая перамога тандэма аўтара і выдаўца Наталлі Ніжнік. У 2022 годзе Наталля Пятроўна выдала раман пісьменніцы «Паляванне зграяй», за які аўтар таксама атрымала Гран-пры рэспубліканскага літаратурнага конкурсу. Пра гэтыя кнігі на мерапрыемстве распавяла сама рэдактар і выдавец.

У літаратурным багажы Зінаіды Дудзюк болей за 50 паэтычных, празаічных і драматургічных кніг, а таксама ўдзел у шматлікіх калектывных зборніках. Пісьменніца — працаголік: гэтай восенню закончыла пісаць чарговы раман.

— Цяпер мне трэба яго перачытаць. Потым раман яшчэ адляжыцца нейкі час, і яго зноў перачытаю. Толькі тады можна будзе прапанаваць твор выдавецтву, — дзеліцца сакрэтамі паспяховай літаратурнай работы Зінаіда Іосіфаўна.

Ніна ПЯТРОЎСКАЯ

Велізарная праца педагога

Дэпутат парламента, старшыня Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, кіраўнік Прадстаўніцтва Міжнароднай асацыяцыі пісьменнікаў БРІКС у Рэспубліцы Беларусь Уладзімір Гаўрыловіч падчас рабочага візіту ў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт транспарту ўручыў міжнародную творчую ўзнагароду дэкану факультэта навучання замежных грамадзян, кіраўніку творчага аб'яднання «Літаратурны Экспрэс» БелДУТа Таццяне Власюк.

За велізарную працу па папулярнасці мастацкага слова і кнігі сярод студэнтаў і выкладчыкаў, арганізацыю і правядзенне міжнародных літаратурных чытацкіх канферэнцый, акцый, творчых конкурсаў, плённае супрацоўніцтва з пісьменнікамі рэгіёна, Беларусі, Саюзнай дзяржавы і Прадстаўніцтвам Асацыяцыі пісьменнікаў БРІКС у Рэспубліцы Беларусь педагог удастоена памятнага юбілейнага медаля «100 гадоў Расулу Гамзатаву».

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

імпрэзы

На паэтычнай хвалі

У літаратурным аб'яднанні «Шчырасць» пры публічнай бібліятэцы № 22 г. Мінска адбылася творчая сустрэча з таленавітымі паэтамі з горада Ліды Русланам Піваваравым і Святланай Мельнікавай-Піваваравай. На мерапрыемства завіталі сябры і настаўнікі па паэтычным пыры — Міхась Пазнякоў, Ана-толь Аўруцін, Ірына Захаравая, Дзмітры Нілаў.

Прадставіў гасцей старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхал Пазнякоў, які павіншаваў Руслана Піваварава з уступленнем у СПБ.

Руслан Анатольевіч нарадзіўся ў горадзе Новамаскоўску Днепра-пятроўскай вобласці УССР. Аўтар

паэм, апавяданняў, казак і тэатраль-ных п'ес. З 2018 года жыве ў Беларусі.

Творы аўтара перакладзены на 14 моў свету. Паэт і сам неаднойчы выступаў у якасці перакладчыка. Вершы і проза аўтара апублікаваны больш, чым у дваццаці альманахах і калектыўных зборніках, якія выпускаюцца літаратурнымі арганізацыямі Беларусі, Расіі, Таджыкістана, Туркменістана, Сірыі, Германіі, Вялікабрытаніі, Непала, Індыі і інш. Мае больш за трыццаць публікацый у беларускіх і замежных часопісах.

Святлана Уладзіміраўна нарадзілася ў горадзе Лідзе. З'яўляецца членам Мінскага літаратурнага аб'яднання «Пламя», Лідскага літаратурнага аб'яднання «Суквецце». Скончыла Мінскі тэатральна-мастацкі інстытут, факультэт акцёрскага майстэрства. Была салісткай эстраднага

тэатра песні «Ліда-мюзикл», вядучай актрысай у народным тэатры. Вершы Святланы Мельнікавай-Піваваравай апублікаваны ў сямі міжнародных калектыўных зборніках Беларусі, Германіі, Украіны, у часопісе «Метаморфозы» (Беларусь). Падборка яе твораў у перастварэнні на арабскую мову апублікавана ў часопісе Міністэрства культуры Сірыі «Культурныя масты». Вершы перакладзены на нямецкую, сербскую і ўкраінскую мовы. Публікуецца ў мясцовым і абласным друку. Выдадзены зборнік вершаў «Люблю... Как много и как мало».

Чытачы з вялікім захапленнем слухалі вершы гасцей, задавалі шмат пытанняў, выказвалі свае пажаданні, а таксама атрымалі кнігі з аўтаграфамі аўтараў.

Аляксандра КАРЖАНЕЎСКАЯ

«ЛіМ»-люстэрка

Элемент нематэрыяльнай культурнай спадчыны «Выцінанка — традыцыйнае мастацтва выражання з паперы ў Беларусі» ўключаны ў Рэпрэзентатыўны спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны чалавецтва, гаворыцца на сайце Міністэрства культуры. Міжуродавы камітэт па ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА прыняў такое рашэнне падчас 19-й сесіі (г. Асунсьён, Парагвай). Падзея стала вынікам сумеснай работы супольнасцей майстроў выцінанкі, экспертаў і спецыялістаў па ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны, Нацыянальнай камісіі Беларусі па справах ЮНЕСКА, Міністэрства культуры, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, Міністэрства замежных спраў і Пастаяннага прадстаўніцтва Беларусі пры ЮНЕСКА.

Беларускі дзяржаўны харэаграфічны ансамбль «Харошкі» адправіўся з гастролімі ў В'етнам. Артысты прымуць удзел у канцэртнай праграме «Беларускі вечар у Ханое», арганізатарам якой выступае Пасольства Рэспублікі Беларусь у Сацыялістычнай Рэспубліцы В'етнам. Славуты калектыў прадставіць глядачам самыя яркія нумары з канцэртных праграм розных гадоў, якія ўваходзяць у залаты фонд рэпертуару «Харошак». Гэта ў тым ліку харэаграфічныя кампазіцыі «Сакалінае паляванне», «Юр'еў конь», «Ходзіць пава», «Харавод», «Скокі», заснаваныя на беларускім фальклоры і гісторыі.

Студэнты кафедры народна-песеннай творчасці і фальклору Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў прынялі ўдзел у XIII Міжнародным фестывалі народнага песеннага мастацтва «Як на рэчцы было на Фантанцы», які прайшоў у Санкт-Пецярбургу. Расійска-беларускі студэнцкі агляд-конкурс народнага песеннага мастацтва арганізаваны Санкт-Пецярбургскім дзяржаўным інстытутам культуры пры падтрымцы Саюзнай дзяржавы, міністэрстваў культуры дзвюх краін ды іншых устаноў. Штогод у ім удзельнічаюць студэнты ВНУ, ССНУ, асістэнты-стажоры і педагогі-выканаўцы ў фальклорным і народна-стылізаваным напрамках. Студэнтам з БДУКіМ сёлета ўдалося ўвайсці ў шэраг найлепшых. Лаўрэатамі III ступені сталі студэнтка 4 курса Марыя Карась і ансамбль «Грамніцы», II ступені — студэнт 2 курса Андрэй Хачкоўскі, I ступені — студэнтка 4 курса Паліна Лялюш і другакурсніца Вікторыя Зайчанка.

Міжнародны музычны фестываль імя І. І. Наваполацку, перадае БелТА. Няўменным гасцем мерапрыемства стаў сын славутага музыкантаў Дзмітрыя Салярцінскага. «Я прыязджаю сюды ўжо 34-ы раз, не быў толькі на першым фестывалі. Прыемна, што такі камерны фестываль, а большасць яго канцэртаў праходзяць у камернай абстаноўцы, жыве і развіваецца. У нас у Санкт-Пецярбургу ўжо многія падобныя фестывалі спынілі існаванне, хаця з'яўляюцца і новыя. Лічу, што ў рамках такога мерапрыемства складана здзіўляць нечым новым, але ў мяне ёсць некалькі прапаноў, у тым ліку па запрашэнні ў Віцебск новых артыстаў», — падзяліўся музыкантаўца і вялікі сябар фестывалю. Закрыццё адбудзецца заўтра — у Віцебску выступіць Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі.

Пісьменнік Аляксей Варламаў з раманам «Одсу» стаў пераможцам расійскай нацыянальнай літаратурнай прэміі «Большая книга» 2024 года, перадае РІА «Новости». Другое месца заняў Міхал Шамякін з аўтабіяграфіяй «Маё жыццё: да выгнання». Прыз за трэцяе месца атрымаў Захар Прылепін са зборнікам апавяданняў «Сабакі і іншыя людзі». Прыз сімпатый чытачоў дастаўся Наталлі Ілішкінай — за раман «Улан Далай». Спецыяльнай узнагароды за ўклад у літаратуру ўдастоіўся кінаканцэрн «Масфільм». Усяго на саісканне прэміі было пададзена 346 твораў аўтараў з 73 гарадоў Расіі і 12 краін свету.

Драма «Святло» нямецкага рэжысёра, сцэнарыста і кампазітара Тома Тыквера адкрые 75-ы Берлінскі кінафестываль. Пра гэта паведаміла дырэкцыя агляду. Фільм расказа пра загадкавую служанку з Сірыі, якая кардынальна мяняе жыццё сям'і Энгельсаў. У «Святле» здымаліся Ларс Айдзінгер, Нікалет Крэбітц, Тала Аль-Дзін ды іншыя артысты. «Святло» — першы за дзесяць гадоў фільм Тома Тыквера. Пастаноўшчык таксама вядомы па карцінах «Парфумер: гісторыя аднаго забойцы», «Бяжы, Лола, бяжы», «Воблачны атлас» і «Галаграма для караля». Берлінале пройдзе з 13 да 23 лютага 2025 года. Старшыней журы выступіць рэжысёр Тод Хэйнс.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Захоўваць спадчыну Коласа

Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа ўрачыста адсвяткаваў 65-годдзе. Праграма пачалася ў літаратурным музеі: усё, хто завітаў сюды, змаглі аглядзець экспазіцыю, пабачыць, што новага з'явілася.

Падчас адкрыцця арт-аб'ектаў.

Перад імпрэзай (яна праходзіла ў Інстытуце гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук) госці далучыліся да адкрыцця арт-аб'ектаў. Побач з домам, дзе некалі жыў пясняр, з'явіліся лаўкі-пазлы з ілюстрацыямі да паэм «Новая зямля» і «Сымон-музыка» і інскрыптам Якуба Коласа. Падчас цырымоніі адкрыцця дырэктар музея Ірына Мацяс выказала спадзяванне, што гэта будзе спрыяць яшчэ большай колькасці наведвальнікаў, бо цяпер ёсць дадатковая магчымасць правесці час цікава пасля экскурсій (скласці пазлы, пафатаграфавання, адпачыць).

Далей гасцей чакала прыгожая святочная праграма з узнагароджаннем супрацоўнікаў музея і, вядома, згаданнем старонак яго гісторыі. У зале прысутнічаў міністр культуры Рэспублікі Беларусь Руслан Чарнецкі, які падчас урачыстай цырымоніі адзначыў:

— Якуб Колас укладваў у беларускую літаратуру ўсё сваё жыццё і душу. Я разумею, наколькі беражліва служыць музею ўсё 65 гадоў захоўваюць твае велічныя словы і думкі, якія нам пакінуў класік. Гэта тая прыгажосць, якую трэба ведаць, цытаваць, расказаць сваім дзецям, унукам, праўнукам.

Дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы, доктар філалагічных навук, прафесар Іван Саверчанка падкрэсліў, што Якуб Колас — увасабленне мудрасці і гуманізму, а яго твор «Сымон-музыка» — узор нашай нацыянальнай і ўсёй славянскай літаратуры.

— Я памятаю, як усё сваё сэрца ў справу музея ўкладвала Зінаіда Камароўская, цяпер — Ірына Мацяс. Мы супольна праводзім самыя розныя мерапрыемствы: фестывалі, прэзентацыі кніг, пасвячэнні ў пісьменнікі. Спадзяюся, плённае супрацоўніцтва з Саюзам пісьменнікаў Беларусі і асабліва нашым аддзяленнем працянецца і надалей, бо мы робім адну вялікую справу — выходзім новае пакаленне людзей, якія любяць сваю Радзіму, праз слова велічнай беларускай літаратуры, — падкрэсліў старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхал Пазнякоў.

Ірына ПРЫМАК,
фота аўтара

праекты

Наш боль...

У Жлобінскім гісторыка-краязнаўчым музеі працуе выстаўка «Азарычы. Чорныя зоры», прысвечаная 80-годдзю вызвалення вязняў нацысцкага лагера смерці «Азарычы».

Выстаўка праходзіць у рамках тэматычнага праекта, ініцыятам якога выступіла Гомельская абласная арганізацыя Беларускага саюза мастакоў. Яе ўзначальвае жлобінскі мастак Леанід Вялічка. Распавядаючы аб сваіх работах, прадстаўленых у экспазіцыі, Леанід Пятровіч адзначыў:

— Праект «Азарычы. Чорныя зоры» аб'яднаў мастакоў трох пакаленняў: маладых, сярэдняга ўзросту і тых, каму ўжо за 70. У сваіх творах мы імкнуліся выказаць увесь трагізм 80-гадовай даўніны, паказаць, што такое генацыд, і захаваць гістарычную памяць.

На выстаўцы прадстаўлены работы яшчэ двух жлобінскіх мастакоў — Уладзіміра Слесарава і Уладзіміра Скрыганава.

Падчас адкрыцця праекта аб генацыдзе беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны гаварылі жлобінскія краязнаўцы Барыс Мінеў і Алег Попчанка, які прэзентаваў унікальную кнігу (зборнік дакументаў) «Палессе. Трагедыя і памяць. Злачынствы вермахта: канцлагер «Азарычы», 1944 год». Алег Дзмітрыевіч адзначыў, што большасць загінулых у лагерах смерці «Азарычы» (іх было тры) — гэта жлобінчане.

З выстаўкай «Азарычы. Чорныя зоры» ўжо пазнаёміліся жыхары Светлагорска, Бабруйска, Гомеля і Мінска. У планах мастакоў — падарыць збор гэтых карцін Калінкавіцкаму краязнаўчаму музею, філіялам якога з'яўляецца мемарыяльны комплекс «Азарычы». Раней жлобінскія творцы перадалі некалькі сваіх работ на тэму генацыду нядаўна створанаму музею «Дзецім — ахвярам вайны», які знаходзіцца на аднайменным мемарыяле ў Красным Беразе — філіяле Жлобінскага гісторыка-краязнаўчага музея.

Мікалай ШУКАНАЎ

надзённае

Разам — у будучыню!

Парламентарый, член Пастаяннай камісіі па правах чалавека, нацыянальных адносін і сродках масавай інфармацыі Палаты прадстаўнікоў, старшыня Гомельскага абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч правёў інфармацыйную дыялогувую пляцоўку «Беларусь — краіна адзінства. Разам — у будучыню» ў сярэдняй агульнаадукацыйнай школе № 199 імя Пімена Панчанкі г. Мінска.

Падчас размовы ў літаратурным музеі народнага паэта Беларусі П. Панчанкі гасць расказаў педагогам і навучэнцам пра асноўныя стадыі заканадаўчага працэсу, закрануў пытанні электаральнай кампаніі і захавання гістарычнай памяці, распавёў пра дзейнасць пісьменніцкага актыву краіны па папулярызацыі кнігі і чытання, пра мастацкія творы, прысвечаныя мінуламу і сучаснасці нашай краіны.

Пісьменнік прадставіў чытачам і свае новыя творы, прысвечаныя подзвігу народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны, — аповесці «Пад покрывам нябёсаў» і «Я таксама сын чалавечы...»

Мікалай ІГНАТОВІЧ

Аляксей БЯЛЯЕЎ:

«Цяпер час канвергентнай журналістыкі»

Факультэт журналістыкі БДУ сёлета святкуе 80-годдзе. У лістападзе адбываліся розныя мерапрыемствы: Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя, сустрэчы выпускнікоў, былых выкладчыкаў, святочныя імпрэзы... 3 нагоды юбілею дэкан факультэта журналістыкі БДУ, кандыдат гістарычных навук, дацэнт, палітолаг Аляксей Бяляеў даў інтэрв'ю газеце «ЛіМ». Аднак, нягледзячы на святочны настрой, гутарку мы пачалі з таго, у якіх умовах цяпер даводзіцца працаваць СМІ.

— У параўнанні з тым, што было пяць гадоў таму, сучасная журналістыка Беларусі — тая галіна інфармацыйнага поля, якая моцна змянілася ў форме падачы навін у новых умовах работы, — перакананы Аляксей Віктаравіч. — У нас шмат знешніх выклікаў. Журналістам даводзіцца працаваць у даволі складаных міжнародных абставінах. Мы знаходзімся пад моцным ціскам заходняй прапаганды, бо Беларусь выстаўляюць нейкай пачварай. Калі, карыстаючыся бязвізам, да нас прыязджаюць госці нават з блізкага замежжа, з якімі калісьці мы былі часткай адной вялікай дзяржавы, бачым іх рэакцыю. Блогеры з Літвы, Латвіі і іншых краін ходзяць па нашых вуліцах і гандлёвых цэнтрах, а пасля даюць каментарыі, што ім усё паказвалі абсалютна інакш. Нават палякі кажучы, што ў беларускіх магазінах ёсць дастаткова прадуктаў, ды яшчэ высокай якасці. У нас чыстыя дагледжаныя гарады, добразычлівыя жыхары з усмешкамі на твары. Мы разумеем, што за межамі Беларусі створана іншая інфармацыйная прастора, і гэта натуральна, бо ў кожнай краіне ёсць сваё кола крыніц інфармацыі. Аднак менавіта з-за таго, што з нас зрабілі пачвар, гэта ўплывае на звычайных грамадзян. У такой сітуацыі беларускім журналістам даводзіцца працаваць у двух кірунках: для сваёй унутранай аўдыторыі, якой патрэбна аперацыйна даносіць праўдзівую інфармацыю пра тое, што адбываецца ў нашай краіне (з фактамі і каментарыямі), а яшчэ трэба працаваць і на замежжа.

Напрыклад, пэўную хвалю незадаволенасці выклікала сітуацыя з таксі. Нашы СМІ адгукнуліся і пачалі тлумачыць, што, чаму і як адбылося. Гэта прыклад таго, што мы не хаваемся і не абмінаем вострыя праблемы, якія ў нас перыядычна ўзнікаюць. Імкнёмся ўсё асветляць і падаваць з доляй цвярозага аналізу, каб людзі бачылі прычынна-выніковыя сувязі. У новых умовах з'явілася наша «баявая» журналістыка, на тэлебачанні створаны шэраг перадач для замежнага вяшчання, дзе на польскай, літоўскай і іншых мовах журналісты даносіць наш пункт гледжання аўдыторыі, якая жыве за межамі Беларусі. Гэта, вядома, сур'ёзны кірунак, цяпер мы вымушаны працаваць у вельмі цікавы час.

За 30 гадоў незалежнасці мы адчулі нават спад цікавасці да беларускіх праблем раней блізкай расійскай аўдыторыі. Але сітуацыя ў апошнія гады крыху мяняецца ў станоўчы бок, навіны падаюцца пазітыўна, але ў цэлым пра Беларусь пішуць вельмі мала. Калі ў нашай краіне каля 1150 СМІ, то ў Расійскай Федэрацыі іх каля 55 тысяч, прычым у кожным рэгіёне ёсць свае, якія пра Беларусь амаль нічога не распавядаюць. А мы жывём у Саюзнай дзяржаве. У Беларусі навіны пра Расію ёсць у дастатковай колькасці, таму нашы жыхары паглыблены ў расійскія рэаліі. А вось пра падзеі ў Беларусі расіяне ведаюць мала. І таму ўзнікла неабходнасць адкрываць Беларусь ужо для расіян. Дзеля гэтага цяпер створаны медыяхолдынг Саюзнай дзяржавы, нарэшце ўзгоднены і падпісаны ўсе дакументы. Настаў час уважана выбудоўваць інфармацыйную палітыку, бо нам нельга страціць расійскую аўдыторыю. Мы павінны захоўваць станоўчае ўяўленне пра Беларусь, што лёгка страціць, бо пакаленні мяняюцца, за 20 гадоў забываецца ўсё, калі не нагадваць пра нашы традыцыі, подзвігі, не раскажваць, хто такія беларусы... Сучасныя расійскія маладыя грамадзяне ў нашай краіне не былі. Часам хтосьці і прыязджае, але цяпер для іх гэта ўжо такая ж чужая краіна, як Польшча, Кітай. Я сутыкаўся з мноствам маладых расіян, якія не ведаюць пра Беларусь нічога. І калі яны да нас прыязджаюць у пошуку нейкай экзотыкі, для іх вялікае адкрыццё, наколькі мы падобныя да іх. Таму нашым СМІ трэба яшчэ і гэтыя лакуны запаўняць у расійскай інфармацыйнай прасторы. Атрымліваецца наогул работа на тры фронты. У цэлым хацелася б «захапіць»

Фота БелТА.

постсавецкую прастору, асабліва краіны, якія знаходзяцца з намі ў СНД, АДКБ, Еўразійскім эканамічным саюзе. А цяпер геаграфія яшчэ пашырылася дзякуючы нашаму членству ў ШАС. Гэта краіны, якія знаходзяцца з намі ў вельмі цёплых адносінах, як, напрыклад, Кітай. Але ў нас з імі інфармацыйны парадак дня амаль не перасякаецца, а гэта трэба актыўна рабіць. Таму сёння ў беларускіх СМІ шмат задач і вельмі вялікае інфармацыйнае поле для работы ў новых умовах, калі падыходзіць стратэгічна.

— **Аляксей Віктаравіч, а як факультэт журналістыкі зрагаваў на новыя ўмовы, як рыхтуе кадры?**

— Мы пайшлі па шляху ўніверсальнасці журналістыкай адукацыі, сэнс якой у тым, каб не драбіць журналістыку на спецыяльнасці, як было раней (друкаваная і аўдыявізуальная СМІ, міжнародная журналістыка, літаратурная работа і г. д.). Адбор адбываецца толькі на адну спецыяльнасць — «Журналістыка». Студэнты атрымліваюць базавыя веды, але на 3—4 курсах даём магчымасць прайсці прафілізацыю. Дарэчы, цяпер у нас таксама з'явіўся кірунак «Аўдыявізуальная СМІ і блогінг», хочам навучыць здымаць якасны катэнт, бо блогінг сёння вельмі папулярны. Аднак для нас гэта больш маркетынгу ход. Журналіст, у адрозненне ад блогера, працуе ў рэдакцыі. Але навыкі блогера яму могуць дапамагчы, такім чынам з'явіцца канкурэнтнае асяроддзе ў гэтай сферы, ды трэба ўлічваць спецыфіку працы ў камандзе і асобна. І гэта варта разумець. Адно з новаўвядзенняў апошніх двух гадоў — ажыццяўляем набор толькі на бюджэт, таму разлічваем, што ўсе нашы студэнты будуць запатрабаваны ў дзяржаўных СМІ, якім пастаянна патрэбны свежыя кадры, а ў нас не такая вялікая выпускі, каб дазволіць сабе рыхтаваць «вольныя мастакоў». Гэта павінны ўсведамляць абітурыенты і іх бацькі. Мы рыхтуем спецыялістаў для работы ў сферы дзяржаўных СМІ! За гэтыя два гады заключылі новыя дагаворы са сваімі базавымі заказчыкамі кадраў — найбуйнейшымі медыякампаніямі (Белтэлерадыёкампанія, АНТ, СТБ, МІР), холдынгам «Беларусь сегодняя», ВД «Звязда», БелТА. Шмат заявак на нашых выпускнікоў ад рэгіянальных выданняў. Сёлета набралі на першы курс усяго 80 чалавек, а летась — 60. Выпускі будуць невялікія, таму змагаемся за кожнага студэнта, каб пазбегнуць адлічэнняў. Мы імкнёмся набіраць тых, хто матываваны, хоча вучыцца. На жаль, больш за 30 заявак з рэгіёнаў сёлета не змаглі задаволіць, бо не маем столькі выпускнікоў. Але журналіст — штучная прафесія, гэта спецыфічная праца, тут не можа быць масавага набору. Насамрэч у нас не такі рынак, каб рыхтаваць тысячамі. Кадры ў абласцях вельмі патрэбны, аднак прыныцы — студэнт мае права выбару — мы імкнёмся захоўваць. Калі студэнт працаўладкоўваецца ў Мінску, у яго ўжо ёсць персанальная заяўка, мы не можам нічога зрабіць... Як варыянт вырашэння праблемы — мэтавае накіраванне на вучобу для канкрэтнага абітурыента ад рэгіёна. Па сутнасці, рэдакцыя за дзяржаўны кошт рыхтуе для сябе будучага супрацоўніка. Але ён павінен адпрацаваць менавіта ў той рэдакцыі. Гэта тычыцца тых, хто паступае з мэтавым накіраваннем.

— **Сёння вучацца не пяць, а чатыры гады. Як за гэты час вырастаць годнага спецыяліста?**

— Я працую ў сістэме адукацыі даўно, таму разумею: лепш практыкі нічога няма. Гэта яшчэ адна фішка нашай сучаснай адукацыі, бо мы пераарыентавалі студэнтаў на атрыманне карыснага досведу,

таму практыкі ў нас з 1 да 4 курса (азнаямленчая, вытворчая, перадыпломная). Але гэта не адзіны спосаб атрымаць практычныя веды: ёсць выязныя заняткі на базе рэдакцый. У нас працуе шмат журналістаў-практыкаў, напрыклад, замежную журналістыку выкладае дацэнт Вольга Шпілеўская — дырэктар прадстаўніцтва МДТРК «Мір». Кіраўнік Белтэлерадыёкампаніі Іван Эйсмант доўгі час узначальваў ДЭК, частка дыпломных работ была прысвечана рабоце яго калектыву. Атрымліваліся цікавыя дэбаты, бо студэнты абаранялі свае дыпломныя праекты на належным узроўні. Гэта вельмі карысны досвед. Падкрэслію, што ўжо да 3 курса многія нашы студэнты знаходзяць сваіх працадаўцаў, уладкоўваюцца на палову стаўкі ці па дагаворы падраду. Такім чынам падчас вучобы яны ўжо могуць суадносіць тэорыю і практыку. Мы спрабуем дапамагчы з графікам вучобы.

Яшчэ адна форма работы — сустрэчы з вядомымі асобамі ў сферы СМІ, каб пазнаёміць студэнтаў з патэнцыяльнымі працадаўцамі. Гаворка пра праект «Медыасреда», які праводзім па серадах. Сярод нашых спікераў — Андрэй Мукавозчык, Дзмітрый Жук, Вольга Шпілеўская, Андрэй Крывашэў, Марат Маркаў, Уладзімір Пярцоў, Ігар Луцкі, Алег Гайдукевіч, Рыгор Азаронак і іншыя. У найбліжэйшы час плануем сустрэчу з журналістам Яўгенам Пуставым і рэдактарам часопіса «Бярозка» Янінай Каралёвай. Як бачыце, мы сур'ёзна ставімся да падрыхтоўкі кадраў, каб нашы журналісты ведалі знаковых асоб і маглі ў іх спытаць усё што заўгодна ўжо цяпер у нефармальнай абстаноўцы. Акрамя таго, знаёмім нашых абітурыентаў з вядомымі журналістамі ў межах праектаў «Школа маладога журналіста», «Школа маладога камунікатара».

— **Калісьці на факультэце журналістыкі працавалі такія мэтры, як Рыгор Васільевіч Булацкі, Ефрасіння Леанідаўна Бондарава, Барыс Васільевіч Стральцоў, Ніна Аляксандраўна Сніцарава і іншыя. Што робіцца для ўвекавядвання іх памяці?**

— Гэтыя прозвішчы гучаць і цяпер. У нас ёсць імяныя аўдыторыі. На дзвярах размешчаны адпаведныя таблічкі, а ўнутры — матэрыялы, якія раскажваюць пра гэтых славутых асоб. Пастаянна праводзіцца Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя памяці прафесара Барыса Стральцова. Таму гэтыя прозвішчы на факультэце гучаць і па-ранейшаму вядомыя. Мы захоўваем свае традыцыі, шануем памяць былых выкладчыкаў. Як паказчык пераёмнасці пакаленняў — той факт, што ў нас працуе сын першага дэкана адноўленага факультэта вядомы спецыяліст у сферы тэлебачання Вячаслаў Булацкі. А яго сын Павел узначальвае спартыўны тэлеканал. Гэта цэлая плеяда выдатных асоб у нашай журналістыцы. Вядома, педагогічны склад амалоджаецца, бо, на жаль, заканчваецца эпоха савецкіх выкладчыкаў... Аднак з гонарам можна назваць імёны тых, хто працуе на факультэце дагэтуль, іх прозвішчы вядомыя многім пакаленням журналістаў: Васіль Вараб'ёў, Людміла Саянкова, Пётр Дарашчонок, Наталля Зубчонак.

— **Вы самі не заканвалі журфак, але і ад вас залежыць лёс беларускай журналістыкі, бо кадры дыктуюць усё...**

— Сёння ў журналістыку прыходзяць шмат людзей, якія нават не маюць базавай адукацыі. Яны, мабыць, не ўмеюць пісаць і здымаць так, як выпускнікі журфака. Затое разумеюць сутнасць таго, што адбываецца цяпер, яны ў кантэксте сучаснай геапалітычнай абстаноўкі. Таму эканаміст можа цікавей і лепш распавесці пра пэўную падзею ў эканоміцы, чым дыпламаваны журналіст, а палітолаг прафесійна адкажа на пытанні, якія звязаны з палітычным жыццём краіны, бо паглыблены ў гэты працэс. Цяпер час канвергентнай журналістыкі: рэдакцыі аб'яднаны розныя формы падачы матэрыялаў, маюць акаўнты ў сацсетках, свае сайты. Журналістамі цяпер становіцца тыя, каму ёсць, што сказаць людзям, для каго журналістыка — прызвание. Паколькі ў мяне гістарычная і філалагічная адукацыя, магу сябе назваць сёння журналістам, бо са словам працую даўно. А захапіўшыся як гісторык сучаснымі працэсамі, я плаўна перайшоў да палітычнай тэматыкі. Усё гэта мне дазваляе ствараць прафесійныя тэксты, выступаць на тэлебачанні, радыё і г. д. Журналістыцы нельга навучыць, у яе прыходзяць не для таго, каб зарабляць грошы, тут не затрымліваюцца выпадковыя людзі.

Гутарыла Ірына ПРЫМАК

Мінск — Ніжні Ноўгарад — на сувязі

Амаль палову жыцця Максім Багдановіч пражыў у Ніжнім Ноўгарадзе (1896—1908), тут пайшоў вучыцца ў Ніжагародскую мужчынскую гімназію, знайшоў новых сяброў, пачаў пісаць і ўбачыў першыя публікацыі сваіх твораў. Менавіта таму старажытны прыгожы горад на Волзе знаходзіцца ў цэнтры ўвагі супрацоўнікаў Літаратурнага музея М. Багдановіча. Мы падтрымліваем цесныя стасункі з ніжагародскімі музеямі, архівамі і прыватнымі асобамі. 2024 год парадаваў цікавымі знаходкамі і сустрэчамі, а радасцю трэба дзяліцца.

У лютым супрацоўнікі мінскага музея прынялі ўдзел у XLVIII Дабралюбаўскіх чытаннях «Духоўна-маральны кантрапункт айчынай культуры, літаратуры і рэчаіснасці на працягу стагоддзяў. Вакол Пушкіна і Дабралюбава», прысвечаных юбілею класіка рускай літаратуры. У межах форуму, арганізаванага Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеем М. А. Дабралюбава, быў прэзентаваны даклад «Кнігі А. С. Пушкіна ў фондах Літаратурнага музея Максіма Багдановіча». Цікава, што адна з каштоўных кніг, якая захоўваецца цяпер у беларускім музеі, здзейсніла падарожжа з Мінска ў Ніжні Ноўгарад і назад, у Мінск. «Избранные сочинения Александра Сергеевича Пушкина для юношества» ўбачылі свет у 1899 годзе ў Санкт-Пецярбургу. 15 верасня таго ж года стрыечная сястра паэта Вера Гапановіч, вучаніца II класа Мінскай жаночай гімназіі, атрымала кнігу ў падарунак падчас Педагагічнай канферэнцыі, прысвечанай 100-годдзю з дня нараджэння рускага паэта. Амаль праз стагоддзе дачка Веры Наталія Кунцэвіч перадала каштоўны асобнік у фонды музея М. Багдановіча.

Сакавік парадаваў нас цікавымі архіўнымі знаходкамі: сябра музея Марына Сатоліна паведаміла, што вядомы генеалаг Таццяна Грачова ў Цэнтральным архіве Ніжагародскай вобласці выявіла запісы ў метрычных кнігах, звязаныя з Багдановічамі, і хацела б перадаць выхадныя даныя супрацоўнікам музея. Сярод важных знаходак — запіс аб вянчанні Адама Багдановіча і Аляксандры Волжынай, запіс аб нараджэнні іх сына Аляксандра. Сама інфармацыя не новая, у Гродзенскім музеі паэта захоўваюцца арыгінальныя дакументы — пасведчанне аб шлюбе (КП 92959/14), метрычная выписка аб нараджэнні Шурыка (КП 92959/17), яны былі выданыя Адаму Ягоравічу, захоўваліся ў сямейным архіве, адкуль і трапілі ў Гродна.

Усё ж зазірнем у метрычныя кнігі «Ніжагародскай Трохсвяціцельскай царквы», дзе захаваліся ўнікальныя запісы, сведкі шчаслівых момантаў. У метрычнай кнізе на 1899 год зроблены запіс аб вянчанні 15 студзеня 1899 года бухгалтара Ніжагародскага сялянскага банка, калежскага рэгістратара Адама Георгіева Багдановіча (36 гадоў), праваслаўнага веравызнання, другім шлюбам, і патомнай дваранкі, дзяўчыны Аляксандры Паўлавай Волжынай (19 гадоў), праваслаўнага веравызнання, першым шлюбам. Сведкамі з боку жаніха сталі выкладчык гімназіі, стацкі саветнік Сяргей Васільеў Шчарбакоў і сын чыноўніка Станіслаў Іваноў Грынявіцкі, з боку нявесты — цэхавы Аляксей Максімаў Пешкаў і капітан 1-га рангу Уладзімір Аляксандраў Равінаў. Шчарбакоў — сябра Адама, выкладчык, пазней

Максім Багдановіч, 1909 год.
З архіва Літаратурнага музея Максіма Багдановіча (Мінск).

дырэктар Ніжагародскай мужчынскай гімназіі, дзе вучыліся Максім і яго браты. Грынявіцкі — мінскі знаёмы бацькі паэта, менавіта Адам Ягоравіч запрасіў яго ў Ніжні, дзе пазней Станіслаў Іванавіч стаў галоўным рэдактарам газеты «Ніжагародскі лісток». У ліставанні з будучай жонкай А. Багдановіч пісаў, што сябра прыехаў і пакуль жыве ў яго. Будучы знакаміты пісьменнік М. Горкі ў дакументах пазначаны цэхавым. Прозвішча апошняга сведкі напісана з памылкай — трэба Радзівоўнаў, гэта родны дзядзька нявесты, брат яе маці, ён прысутнічае на здымку, зробленым падчас вянчання.

Сын Адама і Аляксандры Багдановічаў нарадзіўся 13 лістапада 1899 года, праз два дні маці памерла, гэта стала вялікай трагедыяй для ўсёй сям'і. 18 лістапада 1899 г. у «Метрычнай кнізе Ніжагародскай Трохсвяціцельскай царквы» зроблены запіс аб нараджэнні і хрышчэнні хлопчыка. Бацькі — калежскі рэгістратар Адам Георгіеў Багдановіч і законная яго жонка Аляксандра Паўлава (абое праваслаўныя). Цікава, што ў розных дакументах бачым рознае напісанне імені па бацьку — Ягоравіч, Георгіевіч, Юравіч. Хросныя бацькі — ужо знаёмыя нам асобы: С. Грынявіцкі і С. Шчарбакоў, хросная маці — Кацярына Паўлаўна Пешкава, жонка «ніжагародскага мешчаніна», то-бок Максіма Горкага. Дзякуючы кіраўніку Камітэта па справах архіваў Ніжагародскай вобласці Барысу Пудалаву былі зроблены электронныя копіі дакументаў, яны перададзены на захаванне ў музей М. Багдановіча ў Мінску. Акрамя таго, па просьбе беларускіх музейшчыкаў архівісты Цэнтральнага архіва Ніжагародскай вобласці правялі дадатковую пошукавую работу ў метрычных кнігах Ніжняга Ноўгарада, выявілі запісы аб нараджэнні хрышчэнні чатырох сыноў Адама Багдановіча і Аляксандры Мякоты. Гэтым каштоўным дакументам будзе прысвечана асобная публікацыя, пошукавая і даследчая праца з метрычнымі кнігамі, якія захоўваюцца ў ніжагародскім архіве, працягваецца.

У красавіку 2024 года адбыўся тэле-мост «Узаемадзеянне літаратурных

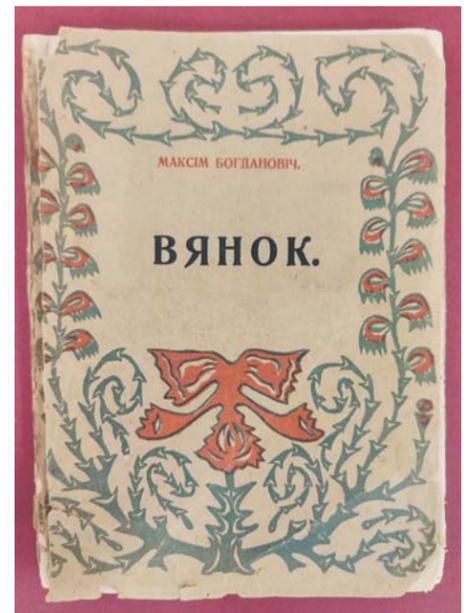
музеяў Мінска і Ніжняга Ноўгарада як сродка умацавання культурных сувязей гарадоў-пабрацімаў». Удзел у ім прынялі з беларускага боку супрацоўнікі Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа і Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, з расійскага — супрацоўнікі Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея М. А. Дабралюбава. Галоўнай тэмай размовы сталі напрамкі ўзаемадзеяння музеяў, наладжванне стасункаў з устаноўамі культуры, навукі, грамадскімі аб'яднаннямі і прыватнымі асобамі ў мэтах абмену выставачнымі праектамі, супрацоўніцтва ў галіне сумеснай пошукавай, навукова-даследчай, фондавай і асветніцкай дзейнасці.

У канцы красавіка адбылася прэзентацыя выстаўкі «Ніжні Ноўгарад мяжы XIX—XX стст. у фатаграфіях Максіма Дзмітрыева і яго сучаснікаў». Гэта сумесны праект Літаратурнага музея Максіма Багдановіча (Мінск, Беларусь) і Рускага музея фатаграфіі (Ніжні Ноўгарад, Расія). Ніжагародскімі калегамі прапанаваны для экспазіцыі высакаякасныя копіі работ знакамітых фатографіаў. Частка выяў сімвалічна звязана з Багдановічамі, напрыклад, фатаграфіі мужчынскай гімназіі, дзе вучыліся Максім і яго браты, партрэты дзедзяў рускай культуры, сябры М. Горкага і знаёмыя А. Багдановіча. Мінскі музейшчыкі падрыхтавалі сюрпрыз для ніжагародскіх калег: на выстаўцы экспанаваліся каштоўныя фатаграфіі з фондаў беларускага музея, зробленыя ў канцы XIX — пачатку XX стст. у атэлье Максіма Пятровіча Дзмітрыева. Беражліва захоўваюцца ў Мінску фатаграфіі Адама і Аляксандры Багдановічаў, сыноў Вадзіма і Шурыка, Аляксандры Мякоты і яе сыноў, здымкі сяцёр Адама Ягоравіча — Магдаліны Гапановіч, Марыі Галаван і іх родных. Таксама ў музеі беларускага паэта ёсць вялікая калекцыя паштовак з відамі Ніжняга Ноўгарада і Паволжжа, большая частка іх зроблена паводле фатаграфій М. Дзмітрыева. Падчас адкрыцця выстаўкі адбылося падпісанне дагавора аб супрацоўніцтве паміж Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры і Рускім музеем фатаграфіі, дасягнуты дамоўленасці аб экспанаванні ў наступным годзе калекцыі з фондаў беларускага генія ў горадзе на Волзе.

Май і чэрвень парадавалі нас прыемнымі сустрэчамі з ніжагародцамі, папершае, у госці завітаў М. А. Бараховіч з роднымі і сябрамі. Максім Аркадзевіч — праўнук Магдаліны Ягораўны Гапановіч (Багдановіч), адпаведна, стрыечны ўнучаты пляменнік Максіма Багдановіча. Ён захоўвае сямейны архіў, знаходзіць каштоўныя памятки, звязаныя з паэтам і яго бацькам, перадае матэрыялы ў фонды мінскага музея. Другая сустрэча не менш цікавая: да нас завіталі нашчадкі любімага ніжагародскага настаўніка паэта Андрэя Кабанова, яго праўнук Аляксей Ульянаў з жонкай. У іх была вялікая культурная праграма ў Беларусі, наведалі шмат гарадоў і музеяў, але самыя важныя справы — візіт у музей М. Багдановіча ў Мінску і паездка на радзіму жонкі А. Кабанова — Веры Волкавай. Яе сям'я жыла ў маёнтку Чэрніцы (цяпер Шумілінскі раён), непадалёк ад мястэчка Сіроціна, дзе ў мясцовай царкве прайшло вянчанне Андрэя і Веры Кабанавых. На жаль, ні маёнтак, ні царква не захаваліся, застаўся толькі падмурак храма і старажытны каменны крыж.

У ліпені пачала працаваць мастацка-дакументальная выстаўка «Яўген Чырыкаў. На шляхах жыцця і творчасці», прысвечаная юбілею рускага пісьменніка, які адыграў важную ролю ў жыцці сям'і Багдановічаў. Падрабязна пра гэта мы распавядалі ў папярэдніх матэрыялах (гл. артыкул «Мінскімі сцэжкамі Яўгена Чырыкава і Адама Багдановіча», «ЛіМ», 01.11.2024). Хацелася б дадаць, што супрацоўнікі музея падтрымліваюць цесныя сувязі з ніжагародскімі нашчадкамі рускага пісьменніка і частка матэрыялаў, прэзентаваных у выставачным праекце, з архіва яго праўнучка Міхаіла Чырыкава. Сямейны архіў мінскіх нашчадкаў Яўгена Мікалаевіча таксама вельмі цікавы для беларусаў, бо ўтрымлівае важныя матэрыялы, якія асвятляюць жыццё мінскай інтэлігенцыі мяжы XIX—XX стст.

Самыя значныя падзеі, якія звязваюць музей у Мінску і Ніжні Ноўгарад, адбыліся ў канцы кастрычніка 2024 года, калі аўтар гэтага артыкула наведала горад на Волзе. Мэта паездкі — удзел у навукова-практычнай канферэнцыі, арганізаванай музеем М. А. Дабралюбава. Тэма даклада — «Свой сярод сваіх. Максім Багдановіч і сям'я

Кніга вершаў М. Багдановіча «Вянок» з аўтаграфам аўтара.
З архіва Р. Бараховіча (Ніжні Ноўгарад).

Гапановічаў». На пленарнае пасяджэнне завіталі праўнучкі Магдаліны Гапановіч — Максім Бараховіч і Ксенія Сібіракова, прапраўнукі — Рыгор і Любоў Бараховічы. Менавіта Рыгор Максімавіч і зрабіў, можна сказаць, падарунак года для супрацоўнікаў музея паэта ці, дакладней, для ўсіх беларусаў. У Літаратурны музей Максіма Багдановіча перададзена на часовае захаванне сямейная рэліквія — арыгінальны зборнік вершаў «Вянок» (Вільня, 1913) з дароўным надпісам аўтара.

У сямейным архіве Гапановічаў было чатыры асобнікі з подпісам М. Багдановіча, першыя тры — падарункі цёткам Марыі, Магдаліне, кузіне Ганне — ужо паступілі на захаванне ў музей. Лёс чацвёртай кнігі з аўтаграфам да пэўнага моманту быў невядомы, а ён таксама цікавы і патрабуе асобнага расповеду. Таму чакайце ў найбліжэйшых нумарах газеты гісторыю падарожжа кнігі, пра якую сам паэт прасіў: «Праглядзіце гэты томік думак шчырых і чуцця…»

Ірына МЫШКАВЕЦ

У кожнага свая глыбіня...

Лірыкай, псіхалагізмам і светлымі пачуццямі напоўнены новы нумар часопіса «Нёман». Письменнікі разважаюць пра зменлівасць быцця, каханне, пра цеснае ўзаемадзеянне чалавечых пачуццяў, з якога складаецца наша жыццё. Аўтары звяртаюцца да класічных літаратурных сюжэтаў, дзе дабро перамагае зло, холад і цемра змяняюцца цеплынёй і святлом, а героі знаходзяць сапраўднае каханне.

Апошнімі восеньскімі дзенькамі захапляецца Генадзь Аўласенка ў паэтычным цыкле «Аб восені не плачуць». Аўтар выкарыстоўвае ўстойлівыя сімвалы, якімі ўжо доўгі час літаратары апісваюць залатую пару. Тут можна ўбачыць і сум у пажухлай траве, і боль голай зямлі, і трывожнасць, што схавалася ў маленькіх кропельках дажджу, і рэшткі цеплыні ў чырвоных пацерках рабіны. Генадзь Аўласенка паказвае восень у розных абліччах, але ўсе яны аб'яднаны меланхалічным настроем. Шкада, што многія беларускія і сусветныя письменнікі адлюстроўваюць гэтую пару ў такой пэсімістычнай афарбоўцы.

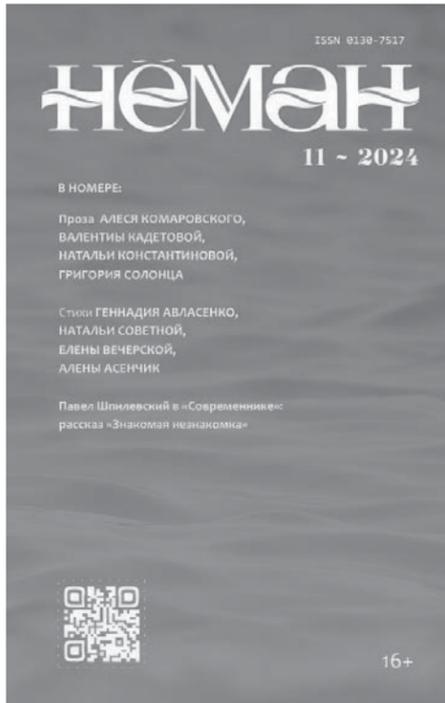
У вершаваных радках паэта восень паўстае найлепшым часам для асэнсавання свайго мінулага, падвядзення маштабных вынікаў жыцця і невялікага перапынку перад будучымі здзяйсненнямі.

*Мне кажется, что я когда-то жил...
Вот так же осень над землей плыла,
и ветер листья сонные кружил,
и ты со мной той осенью была.
Кружилась голова, как от вина,
от осени...
Все было невпопад...
Казалось: тишина
обнажена...
И мы с тобою шли сквозь листопад.*

Ужо знаёмыя чытачу персанажы рамана «Крутагор'е» ў працягу сустракаюць вядомых палітычных і культурных дзеячаў літоўскай зямлі (дзе пазней узнікне магутная дзяржава — Вялікае Княства Літоўскае), тым самым аўтар паглыбляе чытача ў гістарычны кантэкст твора. Спалучаючы мінулае і сучаснасць, Алесь Камароўскі захоўвае агульны таямнічы настрой. Містычнасць рамана прыцягвае ўвагу чытача, а дакладныя гістарычныя звесткі выклікаюць давер і зацікаўленасць. Абраныя письменнікам супярэчлівы перыяд з мноствам загадак і таямніц кампенсуе складаны стыль апаведу.

Светлыя вобразы Беларусі можна ўбачыць у цыкле Наталлі Саветнай «Паветра з прымессю шчасця». Яе вершы

Сапраўдным дыямантам адзінаццатага нумара «Нёмана» можна назваць апавесць «Зазірні мне ў душу» (пачатак) Наталлі Канстанцінавай. Глыбокі псіхалагічны твор з цікавымі персанажамі і добра прапісаным сюжэтам для кагосьці можа стаць важным штуршком для асэнсавання свайго сацыяльнага жыцця і, магчыма, звяртання да псіхолага. Аповесць Наталлі Канстанцінавай падыходзіць і для дзецей, і для дарослых. Твор можна выкарыстоўваць для пазакласнага чытання.

напоўнены лірычным восеньскім настроем, а кожны радок гаворыць пра любоў да радзімы. Хоць сама паэтэса нарадзілася ў Калінінградскай вобласці, душой і сэрцам яна назаўсёды прырасла да Беларусі. Письменніцы блізкія вобразы прыроды — праз меладычны шэпт ветрыку, жнівеньскую спеку і злы холад зімы яна паказвае чалавечыя пачуцці. Наталля Саветная, як і Генадзь Аўласенка, звяртаецца да мінулага, каб асэнсаваць перажытае і з новымі пачуццямі ісці ў будучыню (а хто з паэтаў так не робіць). Лірыка паэтэсы напоўнена святлом і любоўю да навакольнага свету, да сям'і, сяброў і прыроды. Яе вершы неабходна чытаць тады, калі трэба супакоіцца пасля трывожнага і напоўненага падзеямі дня.

*Близится ночь, синева загустела.
А на родные земные уделы
Месяц отчаянный светит неистово,
Сыплет и сыплет он яркими искрами.
...Годы, как летняя ночь, все короче.
Даже минутки никто не отсрочит.
В сумерках узкие тропки растаяли.
Наши любимые — с белыми стаями...*

Аповесць «Халодная страва» Валянціны Кадзетавай на першы погляд здаецца звычайнай гісторыяй для меладраматычных серыялаў, дзе пара прыняла рашэнне ісці рознымі шляхамі, аднак у аднаго з іх сэрца яшчэ баліць. Банальная гісторыя, пра якую пісалі паэты і празаікі розных эпох, у аповесці Валянціны Кадзетавай прымае глыбокім раскрыццём персанажаў, іх унутраных перажыванняў, матываванасцю ўчынкаў. Галоўная героіня твора з прыгожым імем Рэгіна пакінула мужа Васіля дзеля кахання ўсяго свайго жыцця — Алега Масліцкага. Важна адначыць, што гэтае моцнае пачуццё было ўзаемным. Аднак мужчыну, нягледзячы на статус і жыццёвы досвед, не хапіла рашучасці кінуць сям'ю. Алег нават не асмеліўся шчыра пагаварыць з каханай і прызнацца ва ўласнай слабасці. Письменніца паказвае сітуацыю з абодвух бакоў, цалкам раскрывае характары галоўных герояў, іх пачуцці, эмоцыі, надзеі і мары. З-за гэтага карціна выглядае цэльна, без перавагі ў бок аднаго з персанажаў.

Гэтая гісторыя — мастацкае адлюстраванне тыповага сцэнарыя ў адносінах, калі адзін чалавек сапраўды кахае, а іншы толькі гайдаецца на эмацыянальных арэлях у пошуку ўласнага задавальнення. Праз банальны сюжэтны ход письменніца ўзнямае важную праблему жанчын, што даўно пануе ў сацыюме: наіўная вера

ў тое, што Ён самы лепшы на свеце, не такі, як іншыя мужчыны.

«У яго голасе было столькі шчырасці, цеплыні, пяшчоты, што Рэгіна канчаткова перастала прыслухоўвацца да трывожнага пачуцця, якое настойліва нагадвала ёй, што яе жыццёвая сітуацыя вельмі банальная і вырашэнне яе прадказальна, бо гэта ўжо здаралася з многімі такімі, як Рэгіна, і многа-многа разоў.

Але якая жанчына не спадзяецца, што вось у яе, у адрозненне ад рознага кшталту няшчасных, усе будзе зусім інакш: светла і радасна. Ды Рэгіна ўжо і не ўяўляла свайго існавання без Алега...»

Валянціна Кадзетава быццам звяртаецца да ўсіх чытачак з просьбай быць уважлівымі, прыслухоўвацца не толькі да сэрца, але і да розуму, паважаць сябе, нягледзячы на спакусы.

Тэму трагічнага кахання працягвае паэтэса Алена Вячэрская. Сардэчныя перажыванні на фоне пахмурнай восені (звычайны абставіны для падобных пачуццяў) перадаюць творчы почырк письменніцы. Рыфмаваныя радкі чытаюцца на адным дыханні, быццам з кожным словам паэтэса выдыхае боль, напружанасць і распач. Вобразнасць і рытм вершаў Алены Вячэрскай нагадвае творчасць знакамітай письменніцы сярэбранага веку Марыны Цвятаевай: спалучэнне мяккай лірычнай мелодыі і надрыўных нот, выразныя і рэзкія сімвалы, аголеныя пачуцці...

*Вы словите меня в этом мире
дыр'явых снастей,
Позовите меня в этом мире
незванных гостей,
И утешьте меня в этом мире
безумных вестей,
И согрейте меня в этом мире
бескровных ветвей.
Все верните, вернее,
вернитесь скорей*

*В этот мир
Из бесцветных дождей,
Из бескровных ветвей,
Из дыр'явых снастей,
Из незванных гостей...*

Сапраўдным дыямантам адзінаццатага нумара «Нёмана» можна назваць апавесць «Зазірні мне ў душу» (пачатак) Наталлі Канстанцінавай. У цэнтры апаведу маладая псіхолаг Насця, якая пасля заканчэння ўніверсітэта прыйшла працаваць у школу. Яе заўсёды цягнула да работы з людзьмі, іх пачуццямі і эмоцыямі. Яшчэ ў дзяцінстве Насця шкадавала дзяцей, якія не маглі падзяліцца сваімі думкамі з іншымі і таму пакутавалі ад адзіноты. Дзяўчына прыйшла на новае месца працы з бясконцымі запасам ідэй і моцным зарадам энергіі. Ёй пашчасціла, бо ў школе была такая ж маладая і натхнёная дырэктар, якая марыла зрабіць установу месцам не толькі для атрымання ведаў, але і для шчырай узаемнай камунікацыі паміж дзецьмі і дарослымі.

Канешне, аднаго імпульсу мала, каб дасягнуць поспехаў у любімай справе. Спачатку Насця сутыкнулася з моцным недаверам як з боку вучняў, так і з боку настаўнікаў. Здавалася б, дарослыя людзі, яе калегі, павінны былі падтрымаць псіхолага, але кансерватызм і панаванне стэрэатыпаў вельмі перашкаджалі дзяўчыне з ажыццяўленнем прынцыпаў псіхалагічнага здароўя і даверу.

Важнай часткай свайго работы Насця лічыць дапамогу дзецям, якія не могуць раскрыцца ў сацыюме, не вераць у свае сілы і хаваюцца ад увагі настаўнікаў і аднагодкаў. Такім пацыентам для псіхолага стала дзевяцікласніца Каця. Яна прыйшла ў новую школу з надзеяй

знайсці сяброў, але шматгадовы ўплыў аўтарытарных бацькоў перашкаджае дзяўчыне знайсці не толькі сяброў, але і саму сябе.

Глыбокі псіхалагічны твор з цікавымі персанажамі і добра прапісаным сюжэтам для кагосьці можа стаць важным штуршком для асэнсавання свайго сацыяльнага жыцця і, магчыма, звяртання да псіхолага. Нягледзячы на папулярнасць псіхалогіі і псіхатэрапіі, у грамадстве дагэтуль існуюць стэрэатыпы наконт гэтай прафесіі. Хтосьці лічыць псіхалагічныя праблемы няважнымі, а хтосьці баіцца, што спецыяліст «залезе» ў мазгі. Аповесць Наталлі Канстанцінавай падыходзіць і для дзецей, і для дарослых. Твор можна выкарыстоўваць для пазакласнага чытання. Аўтар падмае пытанні, якія хвалюць усіх падлеткаў: як знайсці сяброў і не выглядаць дзіўна? чаму мне здаецца, што бацькі мяне не разумеюць? хто дапаможа справіцца з эмоцыямі?

Аktуальныя праблемы закранае і Алена Асенчык. У час маштабнай інфарматызацыі, панавання інтэрнэту і тэлебачання пашырылася сацыяльнае адзіноцтва, якое перашкаджае людзям свабодна камунікаваць адзін з адным. Здаецца, сусветная павуціна значна спрасціла абмен навінамі, аднак сёння іх стала так шмат, што чалавечы мозг не можа прызвычаіцца. Сацыяльныя сеткі, сродкі масавай інфармацыі ўсталёўваюць новыя парадкі, дзе чалавек страчвае сябе, свае сапраўдныя пачуцці і жаданні. Алена Асенчык праз вершаваныя радкі і яркія метафары перадае глыбіню праблемы.

*Утро пришло — и встаешь как
миленький,
тащишь себя из уюта шатко.
Цифрами время бежит в мобильнике,
планы — магнитом на холодильнике.
Не уследишь — закидают шапками...*

*Выглянешь в мир —
а ни грамма плоского,
всюду в пространстве одни
нервности!
Чтобы душой отдохнуть от
плотского,
я бы сейчас почитала Бродского,
но почему-то читаю новости...*

Завяршаюць раздзел «Проза» апавяданні і мініяцюры Рыгора Саланца, напоўненыя любоўю да людзей, да радзімы, да мілых сэрцу мясцін. Письменнік расказвае звычайныя жыццёвыя гісторыі ў павучальнай форме, у канцы кожнай — мараль з філасофскім падтэкстам. Аўтар закранае розныя тэмы: і любоў да роднага дома, і каханне, якое бывае адзін раз у жыцці, і патрэбу людзей у радасці, і важнасць добрых учынкаў.

Урубрыцы «Спадчына» ўпершыню за апошнія паўтара стагоддзя апублікавана апавяданне Паўла Шпілеўскага «Знаёма незнаёмка», якое раней было надрукавана ў часопісе «Современник» за 1851 год. Галоўны герой Поль сустракае дзяўчыну, якая аказваецца яго даўняй знаёмай. Іх звязваюць цёплыя дзіцячыя ўспаміны і лёс, што зноў запланаваў сустрачу.

«Кнігасфера» прадстаўляе ўвазе чытачоў рэцэнзіі Таццяны Дашкевіч на кнігу Анатоля Зэкава «Ела львіца піцу» і Ірыны Фамянковай на кнігу Людмілы Шаўчэнка «Адкрыццё». Першы твор прызначаны для дзецей, але вясёлыя вершы і цікавыя загадкі зрабяць кнігу настольнай для ўсёй сям'і. Рэцэнзія на «Адкрыццё» Людмілы Шаўчэнка — лагічнае завяршэнне глыбокага псіхалагізму лістападаўскага «Нёмана».

Лізавета КРУПІАНЬКОВА

Архівы ведаюць шмат...

Многае па-сапраўднаму пазнаецца толькі на адлегласці. У гэтым я, прынамсі, упэўніўся некалькі гадоў назад, знаёмячыся з кнігай Алеся Карлюкевіча і Вячаслава Селяменева «Звяртаюся ў ЦК...», якая пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда». Падзаглавак яе «Чытаючы архіўную пошту» гаварыў сам за сябе. Аўтары ўважліва і аб'ектыўна прачыталі асобныя матэрыялы, што захоўваюцца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь.

І вось чарговая. Ужо сваёй назвай яна сведчыць аб тым, што гаворка пойдзе аб прынятых гэтым важным дырэктывным органам рашэннях, у аснове якіх, безумоўна, і звароты асобных людзей, але ў большай ступені меркаванні кіраўнікоў розных узроўняў, якія маюць дачыненне да развіцця літаратуры і мастацтва, а ў цэлым падтрымкі нацыянальнай культуры ў Беларусі — «Рашэнні прымае ЦК...». Вынік часцей за ўсё быў станоўчы, пазітыўны. Істотна і тое, што, як упэўніваюць архіўныя дакументы, намеры былі актуальныя. Хоць не абходзіліся ўвагай і праблемы.

Гэта відавочна і з матэрыялу «Збор твораў, рашэнні прымае ЦК...». У аснову яго пакладзена даведка «Аб практыцы выпуску ў рэспубліцы твораў, выбранных твораў і творчай спадчыны пісьменнікаў і дзеячаў мастацтва». Дакумент быў падрыхтаваны 13 студзеня 1988 года аддзелама прапаганды і агітацыі і культуры. Лічы выпуску літаратуры прыводзіцца ўнушальныя. Ды, на жаль, кажучы словамі Максіма Багдановіча, «няма таго, што раньш было». І аўтары кнігі, і я прыводзім гэтыя факты зусім не для таго, каб, хай сабе і ўскосна, папракнуць каго-небудзь, што сёння такой увагі кнігавыданню ў Беларусі не ўдзяляецца. Прычына ўсім зразумелая: друкаванае слова ўжо не карыстаецца колішняй папулярнасцю. Называюцца ранейшыя лічбы дзеля гістарычнай справядлівасці.

Творы аднаго, маўляў, цудоўна разышліся, другога — заляжаліся. Пры гэтым не прымаецца пад увагу, што адзін з іх менш выдаваўся, у тым ліку па палітычных матывах. Зразумела, таму і знаходзілася шмат ахвотных яго пачытаць.

Ды не на гэтым хочацца засяроджваць увагу, а на тым, наколькі прыведзеныя матэрыялы багатыя на факты, сучаснаму чытачу не вядомыя. Гэта тычыцца і складання ў сакавіку 1989 года тагачасным Дзяржкамдрукам БССР на аснове прапаноў Саюза пісьменнікаў БССР і выдавецтва «Мастацкая літаратура» новых спісаў персаналій для выдання збораў твораў і выбранных твораў. Шасцітомнік Васіля Быкава быў вылучаны асобна. Называюцца і аднатомнікі 23 аўтараў. Можна ўявіць сабе, як бы парадаваліся тыя, хто трапіў у гэты спіс. Ды «ў 1991-м і ў наступныя гады законы рынку ўсё больш уплывалі на характар зносін паміж літаратурай і кнігавыданнем, у тым ліку і на выпуск збораў твораў і выбранных твораў. І, зразумела, шмат што так і не рэалізавана да сённяшніх дзён».

Зразумела, пісьменнікі не адной творчасцю жылі. Іх хвалявала шмат з таго, што адбывалася не толькі ў роднай Беларусі, але і ў іншых савецкіх рэспубліках. Асобныя з іх, як вядома, займаліся грамадскай дзейнасцю, у некаторых былі важныя дзяржаўныя пасады. І, што таксама важна, яны знаходзіліся ў добрых стасунках з кіраўніцтвам, а гэта

Наколькі чалавечным быў Пётр Міронавіч, як хвалявала яго ўсё, што адбывалася ў рэспубліцы, гаварыць можна шмат. Як відаць з прыведзенага ліста, стасункі паміж ім і Петрусём Броўкам з'яўляліся калі не сяброўскімі, дык прыязнымі: «Я ўсё пад уражаннем харошае, цікавае размовы з Вамі ў мінулым месяцы. Але, як заўсёды, хочацца сказаць многа, але не паспяваеш. А пасля думаецца, а чаму я не сказаў пра гэта і пра гэта... Ды, відаць, такая яна і старыкоўская ўласцівасць, калі хочацца пагаварыць больш падрабязна аб усім. Вось і я, карыстаюся тым, што ў Сочы ў мяне часу многа, на танцы і гулі хадзіць мне позна, хачу адарваць у Вас крыху часу, каб паслухалі пра мае роздумы і развагі. Можна, у іх няма нічога новага, а можа, што-небудзь і будзе заслугоўваць увагі <...>».

Петрусёў Усцінавіч слаў свой ліст першаму сакратару ЦК КПБ, як бачым, з Сочы. Напісаны ён быў 9 кастрычніка 1968 года. Прызнаецца, што адчувае сябе блага. Ведаючы тыя часы, можна здагадацца, што не ўсе рэдкія лекі, асабліва імпортныя, былі ў наяўнасці. Мог бы папрасіць Пятра Машэрава дапамагчы ў набыцці іх, але не пра сябе думаў. Нагадаў пра набліжэнне 50-годдзя з дня ўтварэння БССР. Радаваўся тым зменам, што адбыліся за гэты час у Беларусі. І ўносіў канкрэтныя прапановы. Адна з іх нібы скіравана ў дзень сённяшні, адпавядае таму, што робіцца для захавання памяці аб удзельніках Вялікай Айчыннай вайны: «Пётр Міронавіч! Вельмі я ўжо загаварыўся, але хацелася б унесці яшчэ адну прапанову. Добра і вельмі добра, што мы ўстанаўляем помнікі і абеліскі памяці герояў, што ёсць у нас кнігі народнай славы. А чаму б не ажыццявіць яшчэ адну справу? Чаму б на спецыяльных стэндах у калгасных клубах, у дамах сацкультуры не выстаўляць фоталартрэтаў загінуўшых герояў з кароткімі даведкамі іх гераізму. Такія фота, хай вайсковыя, хай яшчэ грамадзянскія, да арміі, можна здабыць у радні. Гэта не цяжка зрабіць, а як бы было дорага!».

Да ўсяго была справа і народнаму пісьменніку Беларусі Івану Шамякіну. Ён таксама пісаў не толькі выдатныя мастацкія творы. Прынамсі, быў неаб'якава да таго, якімі вырастуць нашы нашчадкі. У гэтым пераконвае яго запіска «Прапановы аб перабудове народнай адукацыі», датаваная 16 красавіка 1958 года, і таксама накіраваная ў ЦК. Яна аналізуецца ў артыкуле «Перабудова адукацыі: прапановы ад Івана Шамякіна». Па памеры не такая і аб'ёмная, як дарэчы, і іншыя, што і апраўдана. Няма патрэбы «расстекаться мыслию по древу» («Слова па паход Ігаравы»), калі Іван Пятровіч у сваіх развагах канкрэтны. Ды не эмоцыямі карыстаецца, а ідзе ад

самога жыцця, ад тых працэсаў, што назіраліся ў той час у народнай адукацыі. Яны, на жаль, не заўсёды адпавядалі задачам дня. Наколькі аргументавана ён падышоў да гэтага пытання, відаць, па тым, што праблемы вылучыў у асобных раздзелах: «Школа», «Прафадукцыя», «Вышэйшая школа», «Мова. Культура».

У апошнім з іх завастрае ўвагу на пытанні, якое па сёння выклікае нямаля дыскусій. У Івана Пятровіча наконт гэтага было сваё меркаванне. Ён прытрымліваўся рэалій, што здаўна склаліся на Беларусі, дзе ў згодзе і суседстве пражываюць два братнія народы: «1. Двухмоўнасць — аснова навучання на ўсіх узроўнях і развіцця культуры. Але пры гэтым трэба строга захоўваць раўнапраўнасць рускай і беларускай моў — як у навучанні, так і ў штодзённым ужытку. 2. Беларуская мова павінна быць, побач з рускай, абавязковай для навучання з першага па дзясяты — адзінаццаты клас. Пытанне аб вызваленні кагось ад вывучэння мовы не павінна нават узнікаць, як не ўзнікае пытанне аб вызваленні ад рускай, англійскай ці французскай моў <...>».

Канешне, публікацыі, прадстаўленыя ў кнізе, найперш прыцягваюць увагу сваім зместам, аднак у значнасці яго яшчэ больш упэўніваешся пасля прачытання. Шмат значыць і ўдалыя загаловак. Хіба не могуць не выклікаць цікавасць такія, як «Аб чым літаратар Юрый Якаўлеў пісаў Пятру Машэраву?», «Што хвалявала Анатоля Вялюгіна і аб чым ён пісаў у ЦК?», «Аляксей Карпюк: замест крытыкі — расправа...», «Выкіньце раман Адамовіча...», альбо Лёс аднаго перавыдання» і іншыя. У некаторых з гэтых матэрыялаў (і не толькі ў іх) ёсць і тое, што ў чымсьці як бы мяняе «хрэстаматыйнае» аблічча асобных літаратараў. Ды ад такой праўды таксама нікуды не дзенешся.

Кніга «Рашэнні прымае ЦК...» адкрываецца такімі словамі: «Некаторыя дакументы з Нацыянальнага архіва Беларусі часам падаюцца выключна сухімі справаздачамі, а між іншым у іх змесце ў самай поўнай меры выяўляецца стан беларускай культуры, айчынай мастацкай літаратуры. Няхай гэтыя дакументы і дазваляюць убачыць толькі фрагментарны зрэз тых ці іншых рашэнняў, а следам і працэсаў, але ў гэтым — і грунт, і факты, і высновы, і сам характар прынятых пастановаў ці нават толькі меркаванняў, ацэнак, здольных паўплываць на развіццё літаратуры». У правільнасці, значнасці сказанага яшчэ больш упэўніваешся пасля прачытання кнігі. А той, хто не быў знаёмы з папярэдняй — «Звяртаюся ў ЦК...», несумненна, хутчэй за ўсё захоча пазнаёміцца і з ёй.

Праблематыка ў іх у асноўным розная. У першай увага засяроджваецца ў зваротах у Цэнтральны камітэт КПБ, у другой — на прынятых (часам і непрынятых) рашэннях. Аднак ёсць і тое, што іх лучыць: гэта магчымасць вярнуцца на некалькі гадоў назад, у тую эпоху, што ўжо ўвайшла ў гісторыю як савецкая. Атрымаўшы ўяўленне аб тым, што адбывалася тады ў галіне развіцця літаратуры і мастацтва, узнікне жаданне вярнуцца ў дзень сённяшні. Не для таго, каб у параўнанні гэтых аддаць перавагу першаму ці другому. А каб упэўніцца, што, як і ўвогуле жыццё, так і пэўныя перыяды з яго нельга ўспрымаць адназначна. Нішто не стаіць на месцы. З'яўленне кнігі Алеся Карлюкевіча і Вячаслава Селяменева застаецца толькі вітаць. Яны сталі той даследчыцкай дылогіяй (а жанр іх трэба ўспрымаць менавіта так), якая будзе запатрабавана тымі, хто не толькі любіць мастацкую літаратуру, але і хоча болей ведаць, у якіх умовах яна развілася. Хацелася б, каб яна спатрэбілася і тым, хто згаданымі праблемамі займаецца прафесійна.

Язэп ЛІТВІНОВІЧ

Фота Юрыя Іванова.

Пётр Машэраў з беларускімі пісьменнікамі.

Не ў апошнюю чаргу і дзеля тых, хто нічога лепшага не знаходзіць, як ва ўсіх грахах, часцей за ўсё неіснуючых, абвінавачваць камуністычную партыю.

Але пра гэтую публікацыю: «Выяўлена, што за гады адзінаццатай пяцігодкі выдавецтва выдалі 53 тамы збораў твораў 13 аўтараў і 62 тамы выбранных твораў 32 аўтараў». Праўда, у даведцы, падрыхтаванай двума аддзелама ЦК КПБ, не абыздены і негатыўныя моманты: «Нярэдка рашэнні аб выпуску прымаюцца ў сувязі з надыходзячымі юбілеямі аўтараў, без усебаковага ўліку іх рэальнага ўкладу ў развіццё літаратуры, мастацкіх вартасцей твораў. Не заўсёды прымаюцца пад увагу рэальныя замовы кніжнага гандлю, дапускаліся факты завышэння тыражаў выданняў».

Прыводзіцца і лічбы незапатрабаваных кніг асобных аўтараў. Толькі не магу пагадзіцца з тым, як аўтары даследавання, магчыма, і ненаўмысна, як бы супастаўляць двух народных пісьменнікаў Беларусі.

спрыяла лепшаму вырашэнню шмат якіх актуальных задач. Гэта тычыцца і народнага паэта Беларусі Петруса Броўкі, які быў не толькі выдатным творцам. Сказанае ім у адным з вершаў: «Мне да ўсяго сягоння справа, // Усё мне блізка да душы» — не паэтычная дэкларацыя лірычнага героя. У гэтым праяўлялася яго жаданне заўсёды і ва ўсім адчуваць не проста сваю прысутнасць у паўсядзённым жыцці, а рабіць па магчымасці тое, што і сабе ў радасць, і іншым пойдзе на карысць. Сюды трапляла і ўшанаванне падзвігу савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, удзельнікам якой ён з'яўляўся. Актыўны ўдзел ва ўсенародным змаганні з нямецкім фашызмам, як вядома, прымаў і першы сакратар ЦК КПБ Пётр Машэраў. Па вырашэнні некаторых надзённых пытанняў і звяртаўся Петрусёў Усцінавіч да яго. Некаторыя з іх названы ў матэрыяле «Аб чым народны паэт Броўка пісаў першаму сакратару Машэраву».

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Не завью ваўком

Ваўкі хай выюць, а я — не!

Віктар Шніп

Часам нервы гудуць ад агіднай абразы
І ад крыўды без гунту аж сэрца баліць —
Не завью ваўком, бо спыняе адразу
Вобраз жоўтых зярнят,
што пярэсяць палі.

Іх прымае ралля, як дзяцей, у абдымкі,
Потым слота і золь выпрабавуюць іх,
І два колеры, як з чорна-белага здымка,
Бо ў разорах і снег ад зазімку прыціх.

Толькі моц у зярнят іх штурхае няспынна
Да святла, і яны, прывітаўшы зару,
Паскідаўшы з сябе чары злога спачыну,
Дораць роднай зямлі спаконвечную рунь.

Не завью ваўком у Піліпаўку нема,
Ва ўсе чорныя дні і ў ліхой паласе.
Для мяне не існуе тут нейкай дылемы —
На бацькоўскай зямлі распачну зноў пасеў.

Бабулька

Бабулька старэнькая ў жнівеньскі дзень
Па сцежцы, за лета зусім затравелай,
Ад лесу павольнай хадюю брыдзе,
За ногі чапляюцца сцёблы падбелу.
З кавенькай ядоўцавай,

з ношай-вадром,
Паўнюткам лісчак-сястрычак
жаўтлявых,

Прапахлая хвойным сівым гушчаром,
Вяртаецца ў вёскачу стомлена-млявай.
Згінацца ёй цяжка,

і рукі баляць,
Ды вабіць зямелька грыбнымі дарами
Не з прагі да лішняга ў хаце рубля
(Прымаюць грыбы

ў райсаюзаўскай краме) —

Ад моцнай, трывалае повязі з тым,
Чым Бог адарыў наваколле без меры,
Не ўседзіць бабулька,

бо ў лесе густым —
Часцінка душы і... паганскае веры.

Настаўнік

Па сцежках жытнёвых,
на сцежках пушчанскіх

Ішоў Якуб Колас, не мог ён абраць
І шлях болей лёгкі,

і мо нават панскі,
Які будзе повен багацця-добра.

Не мог Якуб Колас, настаўнік з народа,
Пакінуць яго ў беспрасветнай начы,
Ён светачам стаў,

вёў да міру і згоды,
І звацца людзьмі, як Купала, вучыў
Праз «Казкі жыцця»,

праз «Сымона-музыку»,
Праз мудрасць спрадвечную
ў «Новай зямлі».

Не прагнуў ва ўладцаў дабіцца пазыкі —
Сам людзям дарыў залацінкі-рублі
З крыніцы жыватворных народнага слова
І з нёманскай плыні сярод паплавоў,
Ад водару пушчаў,

грыбных і смаловых,
Ад песні матулінай дзесьці ў жніво.
Настаўнік наш шчодры,

святых Якуб Колас,
Ты даў нам урок на ўсе дні і гады:
Трымацца свайго,

мець уласны свой голас,
Зямлю шанавачь, як і продкаў клады.

Мроя

Убачыў — пнячота

з прыціхлай душы

угору памкнулася,

быццам з глушы

у травеньскі вечар

наш птах салавей

вярнуўся ў прырэчка

і кліча-заве

нястомна каханне:

каленаў вянкі

вярэдзень зямныя

і дні, і вякі;

і аж да світанку

спявак-чарадзея

заходзіцца ў пошчаку —

безліч надзей

у свеце чуваць тым,

ды промень, як маг,

спыніў серэнаду,

і гучу няма.

...Хвіліна — і знікла

у мройлівым сне

пнячота мая

і твая — да мяне.

Песня руху

Сталёвья рэйкі чыгунак,

Нібы паралельныя струны,

Чакаюць пакутна музыкі...

Хвіліна — і вось-вось, на стыкі

Цяжкі накаціўся рухавы,

І колы, бы пальчыкі, жвава

Зайгралі мелодыю руху,

Што цешыць вандроўніку вуха.

«Ту-ду», і «ту-ду», і раз-пораз

Гучыць, нібы тэкст загалова

На ўдачу ў далёкай дарозе,

На стрэчу на родным парозе

Ці мо ў экзатычнай краіне

На моры і цёплым, і сінім.

І тахаюць стыкамі рэйкі,

Зямлю абвіваючы змейкай.

На мосце ўплятаюць да стуку

Чыгуннага скрыгату гукі,

І рэха ад роўнядзі воднай

Экран не прыцішыць ніводны.

«Ту-ду», і «ту-ду»... Несціхана,

Бы пэўныя гукі аргана,

Люляе чыгунка вагоны

І іх пасажыраў мільёны.

Яўген ПЯСЕЦКІ

***

На тым беразе восені — кветкі на лузе,
Росны ранак і сцежка,
што ў зацень вядзе.

А на гэтым — вярбіна
ў снежаньскай скрусе
Ды пажоўклае лісце ў халоднай вадзе.

Дзе ўзяць човен, каб выйсці
насуерак плыні,
Веславаць у мінуласць, у летнія сны?

Я спытаўся ў рачулки, у ніклай рабіны,
Але тыя знямелі ў чаканні зімы.

***

Ідуць дажджы. Адкуль ідуць яны?
З-за гор высокіх ці з палёў далёкіх?
Не спыніць іх ні крыўда, ні сурокі,
Ні цішыня, ні гучныя званы.

За імі час, нястрымны і бясконы,
У кветках вёсен, у снягах завей.
То месяц над абшарамі, то сонца —
Усё мяняецца, але, як і раней,

На небасхіл з надзеямі гляджу:
Шчаслівым знакам пачалося лета.
Лаўлю ў далоні кропелькі дажджу.
Дождж на пачатак —
добрая прыкмета!

***

Без вас, Дзяды, буслы з краёў далёкіх
Ляцяць вясной да гнездзічцаў сваіх,
Без вас гурты пралесак сінявокіх
Вяртаюцца ў вясновыя бары,
Але пра вас наш роздум і паданні —
Вы разам з намі ўсюдна, навякі.

Пра вашу веру, мары і каханне
Складаюць песні ў высях жаўрукі.
За вас, Дзяды, і молімся, і рупім,
Спяваем, што дапець вы не змаглі,

За вас, Дзяды, ад праўды не адступім
На дабрадайнай, спадчынай зямлі.

***

І хто гэта ведае, дзе заблукала зіма?
Чакаюць абшары сустрачу
са снежнай князёўнай.

У халодных туманах самотна
спявае сурма —
Гукае зіму, кліча з далечы
песняй чароўнай.

Гуканне зімы... Хтосьці скажа:
такога няма!

А я варажу, зазываю завей карагоды,
Каб срэбраную ўкрасу чакала
зямля не дарма,

І ўсё адбылося на вечных
законах прыроды.

***

Брыду на зіме скрозь завей ўспамінаў,
Шукаю ў сумётах халодных часоў
Гарачыя вусны чырвонай рабіны
Пад вэлюмам першых,
празрыстых снягоў.

Як собіла страціць сцяжынку лясную,
Знарок прамяняць на асфальтавы тлум?
У студзеньскім лесе рабіна смуткуе,
Жыве цеплынёю вясновых задум.

***

Ляцяць, спяшаюцца сцяжынкі
У вольны, светлы карагод.
Узлескам снежаньскім сцяжынка
Вядзе мяне ў наступны год.

Было, і я спяшаўся ў спёку,
Блукаў праз слоту і туман,
Маланкі страшылі здалёку,
Паблізу — вочы сёк буран...

Мо хтосьці ў новыя сусветы
Ідзе дарогамі прыгод,
А я заўжды сцяжынкай гэтай
Прыходжу ў новы, шчасны год.

***

Новы год. Белы аркуш зімовага поля.
Пачынаецца студзень
старонкаю новай.

Хай на светлай старонцы
ніхто і ніколі
Не напіша ніводнага чорнага слова.

Хай усё пачынаецца Словам надзеі,
Тым, што стала пачаткам
сусветаў бязмежных,

Каб сцяжынка да дому не знікла ў завей
Ды не знікла ў віхурах
святло першаснежа.

Дэбют

Таццяна ПРОНІНА

***

Матуля, тваё сэрца — акіян,
Дзе месца ёсць для кожнага дзіцяці.

Ціхона ці прапашчы хуліган
Любоў тваю аднолькавую бачаць.

Матуля, твае рукі — цеплыня.
Валодаюць гаючай светлай сілай.
Якія б перашкоды не мінаў —
Яны за спінай развінаюць крылы.

Матуля, тваё слова — мой ліхтар,
Маяк у моры, компас у дарозе.
І абшары ўсё зямны абшар,
Я ўпэўнены ў ягонай дапамозе.

***

Я чую голас прашчураў сваіх,
Яны маё карэнне і аснова.
З сівое даўніны ляціць ад іх
Мая беларуская мова.

Бацькоў маіх, дзядуляў галасы
Я чую кожны раз, нібы нанова:
Ўзыходзіць, як у полі каласы,
Мая беларуская мова.

Да сэрца прытуляючы дзяцей,
Знаёмлю з мілагучным родным словам.
І чуецца ў размове ўсё часцей
Мая беларуская мова.

Давай па-беларуску гаварыць!
Адзіная ад сэрца прапанова.
Пакуль ідзе размова — будзе жыць
Мая беларуская мова.

Ты — мой лёс!

Нехта скажа няхай,
Што усё не ўсур'ез,
Але ведаю я:
Ты — мой лёс!

Толькі дзеля мяне
Нарадзіўся і рос.
Я расла для цябе...
Ты — мой лёс!

Смела ўзяў гэты ты
Маё сэрца і знёс,

Не знайду я куды!
Ты — мой лёс!

Нас каханне з табой
Узняло да нябёс!..
Ты — мой боль і мой Бог!
Ты — мой лёс!

***

Ведай, час не стаіўся на месцы —
Яго рух, быццам птушкі палёт.
Стрэлы вечнасці да самай смерці
Працінаюць жыццё навывёт.

Шчасце лепі не адкладваць на потым,
Не чакаць асаблівых умоў.
Тут і цяпер, прылюдна ці ўпотаі
Смела дзейнічай — час надыйшоў!

Пазнаёмся з сабою нанова,
Закахайся, нібы ўпершыню.
Крок за крокам і слова за словам
Бяры новую вышыню!

Анатоль ЗЭКАЎ

Як я навучыўся чытаць

Маці да вайны скончыла чатыры класы. А потым яшчэ тройчы з намі, сваімі дзецьмі: са мной, Галіяй і Пецем. Сядзела побач, пакуль мы рабілі ўрокі, дапамагала разабрацца з няпростым заданнем, правярала арыфметычныя задачкі і арфаграфію ў напісаных тэкстах, разам з намі развучвала на памяць вершы.

Асабліва ваджалася са мной, бо я, ведаючы літары, ніяк не мог скласці іх у склады і словы, аднак ісці ў школу непадрыхтаваным таксама не хацеў. Прачытаны маці некалькі разоў тэкст з «Буквара» проста завучаў. Настаўніца Марыя Паўлаўна Грышкова неяк здагадалася і пачала прасіць мяне прапусціць другі, трэці сказ і чытаць з наступнага. Я візуальна ў думках праганяў папярэднія сказы і праз паўзу ўключаў голас на ўказаным.

Затое калі навучыўся чытаць, то з кнігамі не расставіўся. Браў іх і ў школьнай і ў сельскай бібліятэках, часам чытаў яшчэ па дарозе дахаты. Чытаў, лежачы на печы пры газнічцы, бо электрычнасці тады яшчэ не было. Бабуля ляжала, што залішне палю газу, а маці — што сляплю вочы (і насамрэч ужо з сёмага класа нашу акуллары). А можа, і сам бы не стаў пісаць, каб не тое дзіцячае чытанне пры газнічцы?

Побач з Кандратам Крапівой

З Віцебска патэлефанавала Вольга Русілка і паведала прыемную навіну: мая байка «Паўлін і Певень» уключана ў школьны падручнік па беларускай літаратуры для вывучэння ў восьмым класе, адным са складальнікаў якога яна з'яўляецца.

Гэты сатырычны жанр мы прадстаўляем удвух з сапраўдным мэтрам байкі, народным пісьменнікам Беларусі Кандратам Крапівой. Яго «Дыпламаванага Барана» я сам яшчэ вучыў будучы школьнікам. І тады нават думкі не было, што нашы байкі праз дзесяцігоддзі будуць стаяць у падручніку побач. Што ж, прыемна.

Сыс

— Зің, мы ж з табой аднаго бацькі, — казаў Анатоль Сыс, седзячы ў нас на кухні і звяртаючыся да маёй жонкі. — Ты Ціханаўна, і я Ціханавіч.

Да таго ж сцвярджаў, быццам я яго навучыў пісаць вершы, яшчэ, маўляў, там, у гомельскім «універмагу», як называў наш універсітэт, што мы абодва скончылі. «Заліваў», вядома, бо нічому я яго не вучыў. Хіба, чытаючы свае пароды і бачачы яго яршыстасць, прапанаваў паспрабаваць сябе ў гэтым жанры. І трэба сказаць, ён паспрабаваў — напісаў на мяне, нават пазней апублікаваў у «Дні паэзіі» за нейкі год пад псеўданімам Толік Ганарар.

А вось што я з яго падачы адмовіўся пачынаць кожны паэтычны радок з вялікай літары, калі гэтага не вымагае адпаведны знак прыпынку (кропка, клічнік ці пыталынік) — гэта праўда.

ЗЭКАВЫЧКІ-11

Калялітаратурныя былі

Мне ж чамусьці больш згадваецца, калі Анатоль пасля службы ў войску прыехаў у Мінск і зайшоў да мяне ў ЦК камсамола, дзе я тады працаваў і курыраваў маладзёжны друк. «Уладкуй мяне куды-небудзь у часопіс ці ў газету, — сказаў. — У тую ж “Чырвоную змену” вершы рыхтаваць да друку».

Я тады сказаў Анатолю, што ў «Чырвонцы» для гэтага ёсць літкансультант. А каб узялі карэспандэнтам, трэба пасупрацоўнічаць з газетай, напісаць некалькі матэрыялаў, каб паглядзець, чаго ты варты. Не будучы жа браць ката ў мяшку.

— Эх, я думаў, калі сядзіш у такой вялікай будыніне, то ты тут начальнік, а ты г... а не начальнік, — сказаў на тое Сыс, махнуў рукою і пайшоў з кабінета.

Сустрэкаючыся пазней, мы ніколі не згадвалі гэтую нашу першую мінскую сустрэчу.

Настаўнік і вучань

Клуб аматараў мастацкага слова «КЛУМБа» пры Фундаментальнай бібліятэцы БДУ адзначаў сваё 9-годдзе. Яго ўдзельнікі — і сённяшнія навiчкі, і старажылы — сустрэліся ў імпрывізаванай літаратурнай кавярні, дзе мне як аднаму з арганізатараў клуба ўручылі пано — дванаццаць фотаздымкаў з мерапрыемстваў з маім удзелам.

На адным з іх — члены журы нейкага «клумбаўскага» конкурсу Мікола Шабовіч, Дзмітрый Пятровіч і я. Шчымымі глядзець на гэтае фота, бо першых двух ужо забраў кавід. Як невыносна цяжка ўспрымаць іх адсутнасць сярод нас. Мікола неаднойчы запрашаў мяне наступіць перад студэнтамі педуніверсітэта імя Максіма Танка, дзе ён выкладаў беларускую мову. На многіх імпрэзах мы з Міколам часам наладжвалі своеасаблівыя парадыйныя дуэлі: я парадзіраваў яго, ён — мяне. Дзмітрый жа спяваў пад гітару песні — і не толькі на свае словы, але і на нашы. Зрэшты, калі я сыходзіў з «Мастацкай літаратуры», менавіта ён прышоў на маё месца.

Пятровіч называў Шабовіча сваім настаўнікам. Няўжо і Туды яго паклікаў следам за сабой, каб не расставіцца?

Каханне ўратавала паэзія?

У 2005 годзе я выдаў кнігу паэзіі «Лісты да цябе». Вершы, напісаныя верлібрам, да якога я амаль не звяртаюся, — гэта своеасаблівая форма прызнання майго лірычнага героя ў каханні, дзе перапляліся і радасць, і горыч пачуццяў, гісторыя аднаго жыцця, аднаго кахання.

Але я пра іншае. Адна чытачка прызналася: «Вашы “Лісты...” уратавалі некалі каханне маёй сяброўкі, — і, не чакаючы майго пытання: “Якім чынам?”, патлумачыла: — Нейка я набыла гэтую кнігу, вы мне нават яе падпісалі. Калі ў сяброўкі не заладзілася з каханым, я дала ёй пачытаць “Лісты...” Яны — сяброўка і яе хлопец — чыталі кнігу разам. Вершы кранулі абаіх. Цяпер яны муж і жонка, выходзяць дачушку».

Не ведаю, ці ў кнізе справа, але прыемна.

«Мы жадаем...»

Некалі, калі Уладзімір Ліўшыц, яшчэ да ад'езду ў Ізраіль, жыў у Горках, дзе быў дырэктарам краязнаўчага музея, мы з Алесем Пісьмянковым даволі часта наведвалі гэты гарадок. Па ініцыятыве Уладзіміра Маісеевіча ладзіліся літаратурныя сустрэчы ў школах раёна,

сельскагаспадарчай акадэміі, педвучылішчы ў пасёлку Леніна.

Асаблівае ўражанне — ад сустрэч з будучымі педагогамі. За рэдкім выключэннем — адны дзяўчаты. І зусім юныя. Ды і мы на той час былі яшчэ не старыя.

Пасля раптоўнай смерці Алеся, каб не парушаць традыцыю, я завітаў у вучылішча адзін. Зала была запоўнена, як кажуць, пад завязку. Нават у праходах стаялі.

Дырэктар пасля сустрэчы, калі мы пілі гарбату, распавядаў:

— Наша актавая зала змяшчае навучэнцаў толькі двух курсаў з чатырох. Вось мы і запрасілі першы і другі, бо трэці і чацвёрты слухалі вас мінулы раз. Але старшакурснікі пачалі абуралі: маўляў, мы і цяпер жадаем!

Ці часта можна пабачыць такое добраахвотнае жаданне паслухаць паэтычнае слова?

Буклеты для чытаючых

Калі ў 1982 годзе пасля заканчэння Вышэйшай камсамольскай школы пры ЦК ВЛКСМ у Маскве я прыехаў у Мінск, то ў метро і ў наземным транспарце пасажыры чыталі кнігі ці газеты. Цяпер усе сядзяць у тэлефонным інтэрнэце: і маладыя, і старыя.

З нейкага часу я вырашыў дарыць свой паэтычны буклет пра каханне «Проста так» тым, хто чытае. Адзін-два ў дзень, а бывае, што і ніводнага некалькі дзён запар. Нейка пералічыў буклеты і зразумеў, што, мабыць, і да скону жыцця свайго я іх не раздару.

Ёсць такая праца

Адзін пісьменнік распавядаў, як ён, будучы яшчэ школьнікам, пачаў супрацоўнічаць з рэдакцыяй раённай газеты, дасылаў у яе інфармацыйныя матэрыялы пра справы аднавяскоўцаў.

Якраз сядзеў за сталом у прырэдній хаце, калі ў заднюю зайшоў бацька і яшчэ з парога запытаў у маці:

— Чым там хлопец займаецца?

— Працуе, — адказала тая.

— Што робіць?

— Піша...

— Знайшоў працу, — хмыкнуў бацька. — Няхай лепш ідзе са мной касіць. Я яму і касу накліпаў.

...Праўда, калі паштарка пачала прыносіць грашовыя пераводы за сынавы публікацыі, бацька супакоіўся. Зразумеў, што пісаць — гэта таксама праца.

Інакш хто б дарэмна грошы плаціў.

Рукапісы і камп'ютарпісы

Раней, пры адсутнасці камп'ютарнай тэхнікі, цікава было чытаць архіўныя рукапісы пісьменнікаў. Насамрэч, хіба не цікава зазірнуць у іх творчую лабораторыю, паглядзець, як яны працавалі над канкрэтным творам, як правілі тэксты, шукалі адзінае патрэбнае слова, карпелі над асобнымі радкамі паверх ужо напісанага ці выносячы цэлыя абзацы на палі старонак?

Памятаецца, падобную манаграфію выдала падчас маёй вучобы ў Гомельскім універсітэце наша выкладчыца Валянціна Смыкоўская, даследуючы творчую кухню Івана Мележа. Я нават адгукнуўся на яе рэцэнзію ў часопісе «Народная асвета» (1977, № 10).

Пераважная большасць сучасных пісьменнікаў, асабліва маладых, адразу набіраюць і правяць тэксты на камп'ютары,

а значыць — і «пакуты творчасці» не навідавоку.

А літаратурных архівістаў цікаваць не камп'ютарпісы, а тэксты, напісаныя ад рукі, што само сабой закладзена ў іх назве.

Не тыя вершы

Калі малады паэт намерыўся здаць рукапіс вершаў у выдавецтва, вопытны і прызнаны майстар параіў:

— Аभावязкова ўключы ў яго з дзясяткаў яўна слабых твораў. Каб рэдактару было што выкінуць. Усё адно нешта выкіне. Бо які ён рэдактар, калі абсалютна з усім пагодзіцца?

Малады паэт так і зрабіў, як яму параіў калега. Рэдактар і насамрэч выкінуў з дзясяткаў вершаў. Але не тых, на думку аўтара, слабых.

Завочная рыбалка

У кнізе Уладзіміра Сцяпана «Хвалі» зачпіўся за яго рыбацкія мініяцюры-ўспаміны «Няўлоўнае» (і назва як быццам рыбацкая!) і шчыра пазайздросціў земляку — не, зусім не творчай удачы пісьменніка (хоць і не без таго), хутчэй — азёрна-рачнай захопленасці. Пэўна, таму, што сам не рыбак. Можа, і зведаў бы рыбацкае шчасце, каб вырастаў на рэчцы. Ды паблізу маёй будакашалёўскай Патапаўкі яе не было, Журавінае балота і тое асушылі. Праўда, калі ўзяў жонку з прыдняпроўскай вёскі, то цесць, які меў човен, некалькі разоў на самім зробленым з саўгасных дэталяў трактарку вывозіў мяне на рэчку. Але на вуду мы не лавілі, хутчэй, браканьерылі: на ноч з жончыным братам Валодзем ставілі «тэлевізары» (своеасаблівыя міні-сеткі) і аднойчы хадзілі з цесцем у таптуху — во, колькі ліней паднялі тады пад дрыгвяністым, парослым травой берагам!

Эх, Валодзя, Валодзя, развярэдзіў ты маю душу. І ўсё ж, дзякуй, дружа, бо чытаў тваё «Няўлоўнае» — і быццам сам быў з табой на рыбалцы.

«Еду я село через...»

Калі я стаў супрацоўнікам гомельскай раённай газеты «Маяк», рэдактар Іван Паўлавіч Дзямідзенка даручыў мне рыхтаваць літаратурную старонку: маўляў, каму, як не табе, паэту. Выходзіла яна раз на месяц, і на працягу гэтага перыяду я адбіраў з рэдакцыйнай пошты і рэдагаваў вершаваныя і праязічныя творы аўтараў-пачаткоўцаў.

І вось наступаў момант, калі я клаў падрыхтаваным мной для друку тэксты на стол рэдактару. Звычайна на наступны дзень той выклікаў мяне і, расклаўшы іх перад сабой, хай сабе і не зласліва, нават з усмешкай казаў:

— Ну, што вы, Толя (ён усіх супрацоўнікаў называў на вы), далі мне?

— Усё найлепшае, што прыслалі. Не шэдэўры, канешне, — апраўдваўся я. — Але ж гэта не прафесіяналы, а пачаткоўцы. З раёна людзі.

— Разумею, — працягваў Іван Паўлавіч. — Толькі што гэта за вершы, кшталту «Еду я село через, вижу хаты крышы без»?

Мяне гэта ніколі не здзіўляла, бо я быў гатовы чуць гэтае вершаванае двухрадковае. Пэўна, яно, недзе падслуханае, так падабалася майму шэфу, што ён не стамляўся яго паўтараць кожны раз.

Ды не было выпадку, каб рэдактар хоць аднойчы «зарэзаў» мной падрыхтаванае.

Эміль НАСІРЛІ:

«Літаратура здольна рабіць свет болей справядлівым...»

Эміль Насірлі — галоўны рэдактар міжнароднага часопіса «Мой Азербайджан», што выходзіць у Баку, публіцыст, якога ведаюць у многіх краінах свету, асабліва на постсавецкай прасторы. Аўтар цэлага шэрагу кніг, прысвечаных праблемам знешнепалітычнага характару. Мы задалі вядомаму журналісту, медыяэксперту некалькі пытанняў.

— На старонках свайго часопіса вы актыўна пра-
своўваеце праблематыку міжнародных адносін. Мір
сёння развальваецца на вачах. Што, на ваш погляд,
павінна здарыцца, каб трывога з нагоды трэцяй су-
светнай адышла на задні план? Ці ўсё ж такі гэтая
вайна ўжо ідзе?

— Мы жывём у шматпалярным свеце, і даследаваць
яго трэба праз асаблівую прызму. Таму на старонках
міжнароднага часопіса «Мой Азербайджан» мы актыў-
на прасоўваем праблематыку міжнародных адносін.
Сучасны свет перажывае эпоху глабальных змен.
Сучасная палітычная рэчаіснасць усё болей вызнача-
ецца глабальнай палітычнай нестабільнасцю. У той
жа час працэсы глабалізацыі ўзмацнілі няроўнасць
сусветнага развіцця. Пашырыліся рэгіянальныя зоны
напружанасці — як адкрытай, так і тлеючай. На змену
традыцыйным выбухам прыйшлі новыя пагрозы бя-
спецы і ўстойліваму развіццю: міжнародны тэрарызм,
распаўсюджванне зброі масавага знішчэння, аргани-
заваная злачыннасць, наркатрафік, нелегальны абар-
от звычайных узбраенняў, экалагічная дэградацыя,
масавыя эпідэміі, тэхнагенныя катастрофы. Выклікі
і пагрозы новага пакалення набылі сапраўды пла-
нетарны размах. Мы можам вырашыць праблему
няўстойлівасці, калі будзем кіравацца міжнародным
правам. Дзяржавы трацяць велізарныя сумы на ваен-
ныя патрэбы, калі ў свеце існуе беднасць.

Мы жывём у «прагматычным свеце», які не змог
аб'яднацца ў час пандэміі, але затое розныя дзяржавы
часта сапартнічаюць. Канкурэнцыя паміж краінамі —
здоровая з'ява. Калі бачыш канкурэнцыю — сабор-
нічай і рабі болей. Аднак гэтая канкурэнцыя павінна
быць у пэўных разумных межах. Існуючы парадак
павінен быць заснаваны на агульнапрынятых прынцыпах.
Я не ідэаліст, для мяне бяспека — гэта мяккія і жорсткія
актывы. І каб трывога наконце трэцяй сусветнай вайны
сышла на задні план, мы павінны з павагай ставіцца
да міжнароднага права. Аднак тут ёсць прастора для
паляпшэння, паколькі правылі заўсёды могуць быць
болей празрыстымі, зразумелымі і прафесійнымі.

— Вы часта бываеце ў Беларусі, добра ведаеце
нашу краіну. Як бы ахарактарызавалі сённяшні стан
беларуска-азербайджанскіх адносін?

— Узаемная павага і давер з'яўляюцца характэрнымі
рысамі беларуска-азербайджанскага дыялогу. Нашы
адносінны ўжо правяраны часам. Яны маюць вельмі до-
броў гісторыю. На працягу ўсяго перыяду ўзаемадзе-
яння мы заўсёды вырашалі пытанні, звязаныя з развіц-
цём нашых стасункаў. Паміж намі не было ніколі нія-
кіх нявырашаных пытанняў, якія б патрабавалі нейка-
га апартыўнага ўмяшальніцтва. Духам партнёрства
прасякнута ўся сістэма ўзаемаадносін нашых краін.
І нас звязваюць не толькі агульная гістарычная па-
мяць. Гасціннасць, прыязнасць, талерантнасць — на-
цыянальныя рысы, якія збліжаюць беларусаў і азербай-
джанцаў. Бо нашы народы былі ў добрым сяброўстве,
калі знаходзіліся ў адной дзяржаве. Мы з добрай па-
мяццю згадваем адносінны да Беларусі Гейдара Аліева,
Аліева, а беларускі народ на чале з вашым Прэзідэнтам
Аляксандрам Рыгоравічам Лукашэнкам заўсёды пад-
крэсліваў мудрасць і прыязнасць вялікага Гейдара
Аліева. Прыемна, што на фундаменце, закладзеным
Гейдарам Аліевічам у аснову нашых міждзяржаўных
адносін, сучасныя прэзідэнты Ільхам Аліеў і Аляксандр
Лукашэнка выбудавалі сапраўды сяброўскія і братэрскія
адносінны, пазітыўна энергетыка якіх перадаецца на
ўсе сферы нашага супрацоўніцтва. Візіты лідара Бе-
ларусі ў Азербайджан і кіраўніка Азербайджана ў Бе-
ларусь маюць вялікае значэнне для далейшага развіцця
сяброўскіх сувязей паміж дзвюма дзяржавамі, якія су-
працоўнічаюць і падтрымліваюць адна адну. У межах
дзяржаўнага візіту ў Азербайджан Прэзідэнт Белару-
сі Аляксандр Лукашэнка сумесна з азербайджанскім
калегам Ільхамам Аліевым наведаў тэрыторыю, якія
аднаўляюцца ў Карабахскім рэгіёне, і адзначыў, што
адным з галоўных праектаў Беларусі стане стварэн-
не ў Карабаху комплекснага сучаснага аграпрад-

які будзе ўключаць вытворчасць і перапрацоўку сель-
скагаспадарчай прадукцыі. Таксама прадугледжваецца
будаўніцтва ў Агдамскім раёне населенага пункта, раз-
лічанага на 420 сем'яў.

— Нядаўна вас прынялі ў Саюз пісьменнікаў Бе-
ларусі. А ўвогуле ў той час, калі літаратура ўжо даўно
не медыя, калі раманы не клічуць на барыкады, ці
здольна мастацкае слова зрабіць свет болей справяд-
лівым, добрым?

— Карыстаючыся нагодай, хачу падзякаваць прэзі-
дэнтву Саюза пісьменнікаў Беларусі, асабіста старшыні
СПБ Алясю Карлюкевічу, усім беларускім калегам за
зроблены мне гонар стаць членам гэтага грамадскага
аб'яднання. Мяне як члена пісьменніцкіх арганізацый
Азербайджана, Казахстана, Кыргызстана, Узбекістана
і Таджыкістана заўсёды захапляў Саюз пісьменнікаў
Беларусі, цягнула да пісьменнікаў, таму што гэта мудра-
цы, вельмі назіральныя, каларытныя людзі. У шэрагах
грамадскага аб'яднання сёння шмат вядомых паэтаў,
празаікаў, публіцыстаў і краязнаўцаў. У іх творах зна-
ходзяць адлюстраванне як гераічнае мінулае народа, так
і падзеі сучаснасці, уздымаюцца пытанні добра і зла, за-
хавання традыцый, сцвярдзення міру і парадку на зям-
лі. У Азербайджане штогод на паліцах крам з'яўляюцца
новыя творы беларускіх пісьменнікаў. І гэта далёка не
ўсё дасягненні. Думаю, што чалавецтва за тысячы га-
доў існавання на зямлі змяніла свет да лепшага болей,
чым якая іншая жывая істота. Змена цывілізацый, на-
вуковых і тэхнічных рэвалюцый, унікальныя творы
мастацтва — усё гэта вынік чалавечай працы, цяж-
кай фізічнай ці натхняльнай, інтэлектуальнай. Наша
гісторыя захавала мноства імёнаў вялікіх геніяў. Але
мне здаецца, што акрамя адоранасці не меней важныя
і духоўныя якасці: яны, людзі, мянялі свет да лепшага,
стваралі нешта вялікае і патрэбнае, і ў іх сэрцах жылі
любоў да ўсяго чалавецтва, дабыня, сумленне і жадан-
не прыўнесці ў свет нешта карыснае. Доказы справядлі-
васці гэтай думкі якраз можна знайсці ў многіх творах
азербайджанскай і беларускай мастацкай літаратуры.
Я ўпэўнены, што літаратура здольная рабіць свет больш
справядлівым, добрым, таму што жыццё на зямлі стано-
віцца лепшым, калі вакол нас з'яўляецца болей людзей,
надзеленых высакароднасцю, якія імкнуцца дапамагчы
ўсім навокал. Не кожны чалавек з вялікім сэрцам заста-
ецца ў гісторыі, але менавіта на мностве неабякавых,
здольных адгукнуцца на чужую бяду, чужыя клопаты,
і трымаецца наш свет.

— Па якіх кнігах, на прыкладзе якіх герояў ма-
стацкіх твораў звяртаеце сёння свае ўчынкi? Ці лічы-
це, што ў гэтым пытанні болей наіву, чым сапраўд-
нага жыцця?

— Адным з маіх любімых аўтараў з'яўляецца народ-
ны пісьменнік Азербайджана Чынгіз Абдулаеў. А свае
ўчынкi часам параўноўваю з паводзінамі Дронга галоў-
нага героя — рамана «Блакiтныя анёлы». У гэтай кнізе
эксперт-аналітык Дронга заўсёды здольны раскрыць
загадкавыя забойствы, не маючы ніякіх доказаў, нават
калі злачынца — чалавек-невідзімка. У сваёй дзейнасці
я заўсёды стараюся адрозніць праўду ад хлусні, нават
калі няма слядоў праўды, і гэтым імкнуся прыносіць
карысць людзям. Пакінуць пасля сябе трошачкі болей,
чым было да цябе, не даць згаснуць таму, што перадалі
табе папярэднікі, — гэта і мой жыццёвы дэвіз. Як бы
ні хацелася верыць у нешта сакральнае, але дадзенае
мне жыццё адно, і пра жыццё хачу яго з цвёрдай верай

у найвышэйшую справядлівасць. А калі атрымаецца
пакінуць спадчыну, то гэта будзе мая творчасць.

— Калі б вас папрасілі прадставіць Азербайджан
і азербайджанцаў праз мастацкі твор, што б параілі
прачытаць беларусам?

— Я параіў бы беларускім чытачам нязменную
крыніцу для вывучэння гісторыі і культуры азербай-
джанскага народа — «Кітабі Дэдэ Гаргуд». Дастан пра
Дэдэ Гаргуда з'яўляецца народным помнікам, у якім ад-
люстраваны патрыятызм, гераізм, мудрасць, празорлі-
васць, духоўныя рысы цюркаў-агузаў. «Кітабі Дэдэ Гар-
гуд» — адзіны кніжны эпос цюркаў-агузаў, які захаваў-
ся праз стагоддзі. Сказ пра Дэдэ Гаргуда адлюстравыў
і касмалагічныя ўяўленні агузаў, і гістарычныя падзеі,
якія адбываліся ў далёкія часы. У эпасе, які з'яўляецца
ўнікальным помнікам цюркскага свету, згадваюцца
шматлікія азербайджанскія тапонімы, паказваюцца
пачуцці чыстага каханьня, павагі да старэйшых, любо-
ві да Радзімы. Па адпаведным Распараджэнні вяліка-
га лідара Азербайджана Гейдара Аліева 1300-годдзе
«Кітабі Дэдэ Гаргуд» шырока адзначалася ў Азербай-
джане. Гейдар Аліеў сказаў тады, што кожны азербай-
джанец па праве можа ганарыцца гэтым эпасам.

— Дзякуючы намаганням доктара філагічных
наук, прафесара Бакинскага славянскага ўніверсі-
тэта Флары Наджы ў Баку нядаўна на азербайджан-
скай мове выдадзена кніга твораў беларускага класіка
Уладзіміра Караткевіча. Як лічыце, мастацкі пера-
клад, літаратурныя кантакты могуць быць часткай
дыпламатычных адносін паміж рознымі краінамі?

— Азербайджан — настолькі літаратурацэнтрый-
ная краіна, што мы здолелі арганізаваць на сур'ёзным
узроўні кнігавыданне, якое можа прэзентаваць свету
як па колькасці выдадзеных кніг, так і па якасці ма-
стацкага прадукту нашы дзяржаўныя, нацыянальныя
прыярытэты. Маю на ўвазе перш за ўсё значэнне пе-
ракладу літаратурных твораў на іншыя мовы народаў
свету. Трэба імкнуцца рабіць так, каб кнігі маглі тра-
пляць у іншыя моўныя абсягі, каб іх змаглі прачытаць
прадстаўнікі розных народаў. Так, можна адзначыць
і перакладзены на азербайджанскую мову зборнік
празаічных і паэтычных твораў Уладзіміра Караткеві-
ча і падзякаваць Флары Наджы, што яна разам з кале-
гамі здолела пракласці яшчэ адзін масток нашай бела-
руска-азербайджанскай літаратурнай дружбы.

У нашай рэспубліцы часта праходзяць прэзента-
цыйныя кнігі пісьменнікаў з іншых краін, тых твораў, што
перакладзены на азербайджанскую мову. І таксама —
прэзентацыі кніг нашых пісьменнікаў, якія выдадзены
на розных мовах свету. І ў іншых гарадах, краінах мы
прэзентуем нашы здабыткі. Напрыклад, мая кніга «Гей-
дар Аліеў. 100 імгненняў жыцця» была прадстаўлена ў
11 краінах свету. Прайшла прэзентацыя і ў Нацыяналь-
най бібліятэцы Беларусі ў Мінску. Менавіта такая прэзен-
тацыя даюць магчымасць пазнаваць, адкрываць Азербай-
джан чытачам іншых краін на сваёй роднай мове.
І такая праца з'яўляецца яркім і дзейным прыкладам
літаратурнай, духоўнай дыпламатыі. Мяркую, што, каб
дамагчыся поспеху, каб загаварыць з усім светам, трэба
быць надзвычай уважлівым да мастацкага перакладу.

— Калі б вы прысвясцілі адзін з нумароў між-
народнага часопіса «Мой Азербайджан» Беларусі, якія
тэмы раскрылі б і якіх герояў паказалі б на старон-
ках выдання?

— Думаю, што калі мы прысвясцім адзін з нумароў
часопіса «Мой Азербайджан» Беларусі, асноўныя
тэматычныя кірункі супадуць з тымі дзяржаўнымі
праграмамі вашай краіны, мэтай якіх з'яўляецца па-
ступальнае павышэнне ўзроўню і якасці жыцця грама-
дзян, развіццё гандлёва-эканамічнага супрацоўніцтва
паміж нашымі краінамі. Былі б у такім спецыяльным
выпуску і старонкі пра навуку, культуру, турыстыч-
ныя здабыткі Беларусі, пра талерантнасць беларусаў...
Расказалі б і пра вызваленне Беларусі ад нямецка-
фашысцкіх захопнікаў. Адлюстравалі б тэму Вялікай
Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне,
распавялі пра подзвігі герояў Беларусі і азербайджан-
цаў, якія ваявалі на тэрыторыі вашай краіны. Дарэчы,
мы неаднойчы звярталіся да франтавога лёсу двойчы
Героя Савецкага Саюза Азі Асланава, які ў Вялікую Ай-
чынную вайну вызваляў Вілейку, Барысаў, Сморгонь,
Мінск. Баявы шлях 35-й гвардзейскай танкавай брыга-
ды, на чале якой быў камандзір Асланаў, мог бы стаць
і не віртуальным, а сапраўдным маршрутам знаёмства
нашай моладзі з Беларуссю.

Гутарыў Кастусь ЛАДУЦЬКА
Баку — Мінск

Памяці

Уладзіміра Васільевіча Гніламедава

Памёр акадэмік. Гэтых двух слоў, якія разляцеліся 3 лістапада, для літаратуразнаўчай грамадскасці было дастаткова, каб зразумець, пра якую падзею ідзе гаворка. Але ў іх заключаецца і маштаб, і глыбіня страты.

Так, ніхто не вечны ў сваім зямным існаванні. Уладзіміру Васільевічу доля адмерала таксама нямаля — адышоў ён у лепшы свет напрыканцы свайго 87 года жыцця. У той жа час да фігур такой велічыні, асоб, знакавых для эпохі, зямныя меркі замалыя. Больш за тое, патрэбна пэўная тэмпаральная дыстанцыя для канкрэтызацыі ўяўлення пра Постаць з вялікай літары. Таму паўнаважнасць асэнсаванне зробленага У. В. Гніламедавым яшчэ наперадзе. Хаця ўжо сёння ніхто не будзе адмаўляць яго дзве самыя галоўныя іпастасі — не толькі сьліннага вучонага, але і таленавітага пісьменніка.

Ці прадказальнай была такая рэалізацыя жыццёвага патэнцыялу? Хлопчыка, які нарадзіўся за некалькі дзён да самага вялікага катаклізму, што перажывала ў сваёй гісторыі чалавецтва, — 25 снежня 1937 г. Першая сусветная вайна прымусіла многіх беларусаў падацца ў бежанства, дайшлі ажно да Самарскай губерні. Але сям'я маці не засталася на Волзе: у 1922 годзе вярнуліся ў родную вёску Кругель, што знаходзіцца каля старажытнага Знамяна. Разам з кругельцамі ў Заходнюю Беларусь, якая на той час была пад польскай уладай, вяртаўся і ўсыноўлены беларусам будучы бацька будучага акадэміка.

Уладзімір Гніламедаў.

У далейшым, пасля перажытага ліхалецця, шлях, як тады казалі, у людзі таксама не быў гладкім. Аднак стала лягчэй. Спрыялі таму і дапытлівы, аналітычны розум, і добрая памяць. Але ж без гумару і ўмення кантактаваць з самымі рознымі людзьмі У. В. Гніламедаў не стаў бы такім, якім мы яго высока цэннім сёння і будучы цаніць будучыя пакаленні. Пасля школы былі Брэсцкі педагагічны інстытут (1959), Савецкая Армія (1959—1961), настаўнічанне на Берасцейшчыне. Толькі ў 1962 годзе У. В. Гніламедаў паступіў у аспірантуру Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук Беларускай ССР. Сёння ў такім узросце звычайна ўжо выпускаюцца з аспірантуры. Але ж тады цаніўся жыццёвы досвед, які становіўся асновай для глыбока абдуманых крокаў па жыцці. Таму выбар Уладзіміра Васільевіча быў невыпадковым,

і літаратурны працэс», 1987), і шматлікія публікацыі, у тым ліку падрыхтоўка кніжных выданняў. Навукова-творчай дзейнасці не перашкодзіла і пасада дырэктара інстытута (1998—2006). Пасля застаўшыся галоўным навуковым супрацоўнікам, Уладзімір Васільевіч не спачываў на лаўрах, наадварот — яшчэ больш актыўна стаў пісаць, прычым пераклачыўся на мастацкую творчасць.

Калі называць кніжныя навуковыя выданні, дык уражвае не толькі іх двухзначны лік, але і гарызонт даследчыцкіх зацікаўленняў. Прычым сярод выданняў прысутнічаюць і знакавыя — такія, што канцэптuallyна паўплывалі на развіццё літаратуразнаўчай думкі: «Сучасная беларуская паэзія» (1969), «Пафас жыццесцвярджэння: Вобраз чалавека актыўнай жыццёвай пазіцыі ў сучаснай беларускай паэзіі» (1985), «Традыцыі і наватарства» (1972), «Сучасная беларуская паэзія: Творчая індывідуальнасць і літаратурны працэс» (1983), «Іван Мележ: Нарыс жыцця і творчасці» (1984), «Упоравень з часам» (1976), «Як само жыццё» (1980), «Ля аднаго вогнішча» (1984), «Класікі і сучаснікі» (1987), «Праўда зерня: Творчы партрэт Васіля Зуёнка» (1992), «Янка Купала: Новы погляд» (1995), «Ад даўніны да сучаснасці» (2001), «Янка Купала. Жыццё і творчасць» (2002) і інш.

Побач стаяць кнігі прозы — шырокія, фундаментальныя палотны беларускага эпасу ХХ ст. Па іх можна вывучаць гісторыю ўсяго народа. Хаця ў якасці стрыжнявога прыкладу аўтар узяў матэрыял з жыцця сваіх родных і землякоў. Уся эпопея складаецца з дзевяці раманаў. Не ўсе пакуль апублікаваны. Таму што пісаў іх Уладзімір Васільевіч фактычна да апошніх сваіх дзён.

Акадэмік У. В. Гніламедаў пакінуў добрую памяць не толькі праз шматлікія публікацыі, якіх у цэлым, разам з артыкуламі, раздзеламі ў манаграфіях, рэцэнзіямі налічваецца некалькі соцень. Яго светлы вобраз як чалавека і пачынанні як вучонага застаюцца ў вучнях. Толькі кандыдатаў навук пры яго кіраўніцтве было падрыхтавана пад два дзясяткі. У якасці кансультанта Уладзімір Васільевіч выступіў таксама пры падрыхтоўцы некалькіх доктарскіх дысертацый.

Навуковая, літаратурна-мастацкая, грамадская дзейнасць У. В. Гніламедава не толькі была ўтанаравана званнем акадэміка (2003), але і атрымала прызнанне на дзяржаўным узроўні. Ён стаў лаўрэатам многіх прэстыжных прэмій і ўзнагарод. Але з таго шырокага шэрагу вылучым найперш ордэн Францыска Скарыны (2009) і званне «Заслужаны дзеяч культуры Беларусі» (2017).

Безумоўна, кожная страта выклікае смутак. Але жыццё працягваецца. І з намі застаецца тое добрае, што кожны пасля сябе пакідае. Спадчыне Уладзіміра Васільевіча Гніламедава, аб'ёмнай і змястоўнай, будучы удзячныя многія і многія пакаленні арагатаў на беларускай ніве навукі, мастацтва і культуры.

Анатоль ТРАФІМЧЫК

Чытацкі дзённік
Навума Гальпяровіча

Дух і слова

Так назваў сваё эсэ, прысвечанае творчасці Веніяміна Блажэннага, ў «ЛіМе» ў 2012 годзе Юрый Сапажкоў. Тады мяне гэта зацікавіла, бо я заўсёды давяраў густу Юрыя Міхайлавіча.

Шчыра кажучы, пра паэта Веніяміна Блажэннага я нічога не ведаў да апошніх дзён яго зямнога жыцця. Так сталася, што, калі я працаваў у Саюзе пісьменнікаў, аднойчы наш літкансультант Яўген Іванавіч Каршукоў паклікаў мяне наведаць паміраючага пісьменніка Айзенштата, якому патрэбна была дапамога. У сціплай кватэры каля ложка хворага, які быў у беспрытомнасці, сядзелі жанчыны ў чорным.

Здаецца, назаўтра было пахаванне, а праз некалькі дзён па просьбе сяброў паэта адбылася жалобная вечарына ў ДOME літаратара.

Да свайго сораму я і тады не надта зацікавіўся творчасцю Веніяміна Блажэннага. Але сябры і знаёмыя ралі ўсё ж пачытаць яго творы.

І вось, нарэшце, пачаў чытаць:

*Разыщите меня, как иголку, пропавшую в сене,
Разыщите меня —*

*колосок на осенней стерне, —
Разыщите меня — и я вам обещаю спасенье:
Будет Богом спасён тот,
кто руки протянет ко мне!..*

Гэта было так нечакана і так пранізліва, што я ўжо не мог адарвацца, і кожная старонка дарыла мне ўзрушэнне да слёз:

*Мамочка, мама, я буду кузничиком,
Места займу во вселенной немного,
Только, пожалуйста, как-нибудь вечером
Выйди туда, где пустынна дорога.*

*Выйди и встань, словно вся ты — сияние,
Словно и в смерти есть место надежде...
Я, зачарованный, как изваяние,
Буду смотреть на тебя — на созвездье.*

Аказваецца, у Мінску жыў і працаваў гэты ўнікальны паэт, гэты пацалаваны Богам талент, гэты сапраўды блажэнны, далучаны да высокіх і святых пачуццяў:

*Сколько лет нам, Господь?..
Век за веком с тобой мы стареем...
Помню, как на рассвете,
на вьезде в Иерусалим,
Я беседовал долго со странствующим иудеем,
А потом оказалось — беседовал с Богом самим.*

Даведаўся, што вершы гэтага непрыкметнага знешне і не прызнанага сучаснікамі творцы высока ацэньвалі Барыс Пастарнак, Арсеній Таркоўскі, што яго абагаўлялі нешматлікія аматары паэзіі, якія прыходзілі ў яго дом.

Яго вершы чытаць было няпроста, бо столькі ў іх было болю і пакут, столькі біблейскага суму, што хацелася адарвацца, адкласці на момант кнігу, перадыхнуць, набрацца моцы, каб перажыць трагічныя ў сваёй нязменнай самоце радкі:

*И это обо мне вам сказано сурово:
Он будет бос и наг, и разумно убог,
Но это на него сойдет святое слово,
И горестным перстом его пометит Бог...*

У паэзіі Блажэннага спалучыліся нечаканым чынам пачуцці беднага і дзівакаватага выхадца з беларускага мястэчка і хрысціянскія старапаветныя мудрасць і веліч:

*Я не только твой шут,
я избранный твой, Господи, тоже,
И поскольку моя с сумасшедшей слезою судьба,
Будь со мной подобнее, Господь,
будь со мною поостроже —
Я не только твой шут, я твоя боевая труба.*

Сапраўдныя паэты — заўсёды выбраннікі неба. Пра гэта сведчыць і паэзія Веніяміна Блажэннага.

Адсюль і немясцовае прозвішча, якое ў сілу тонкасцей кананадаўства страціла пад націскам «ё» (якое, тым не менш, Уладзімір Васільевіч практыкаваў пры літаратурна-мастацкіх публікацыях).

Цікава, што сапраўдная дата нараджэння У. В. Гніламедава не адпавядае пашпартнай — пазнейшай на суткі. Зразумела, абпаленае вайной дзяцінства не было такім шчаслівым, як хацелася б. Але Уладзімір Васільевіч свае раннія гады заўсёды ўспамінаў з вялікай цеплынёй. Перадсім — дзякуючы бацькам і асабліва дзеду з бабай. Пэўна, ужо тады зарадзілася ў душы хлопчыка зерне, якое дасць усходы ў выглядзе выдатнага гуманітарыя і тонкага даследчыка паэзіі.

узважаемым — і, як пакажа час, плённым, выніковым. Дысертацыя «Праблема традыцый і наватарства ў сучаснай беларускай лірыцы» была абаронена адразу па заканчэнні аспіранцкай вучобы (1965). Наперадзе ў маладога кандыдата навук акрэсліліся цікавыя даследчыцкія даягляды. Але неўзабаве яго чакаў новы зігзаг — работа ў ЦК КПБ (1969—1976). Ды цяга да літаратуры нават праз гады ўзяла сваё: У. В. Гніламедаў вярнуўся ў родны інстытут ужо ў рангу намесніка дырэктара. За адміністрацыйнымі справамі, аднак, удзяляў шмат увагі даследаванням. Вынікам стала і абарона доктарскай дысертацыі («Сучасная беларуская паэзія: творчая індывідуальнасць

Рух ажыўляецца

Выстаўка «Viva Kola Art 2024» у Палацы мастацтва была прадстаўлена мінскаму глядачу і гасцям сталіцы на працягу некалькіх тыдняў. Аднак праект радаваў не толькі публіку, але і мастакоў — далёка не кожную нават сталічную выстаўку наведвае такая колькасць прыхільнікаў мастацтва. Да таго ж інтрыга: «Viva Kola Art» — гэта не толькі выстаўка, але і конкурс — рэспубліканскі, на які аўтары з Беларусі і краін блізкага замежжа прапанавалі каля 500 работ. У журы быў месяц, каб вызначыцца з фаварытамі. Такі ж перыяд на раздумванне і глядачам, якія таксама выбіралі найлепшых — у адпаведнасці са сваім густам.

Як і заўсёды на падобных конкурсах, найбольшую колькасць работ журы разглядала ў намінацыі «Жывапіс». Сапраўды, гэтая частка маштабнай выстаўкі была багатая і разнастайная. Цалкам заслужаную перамогу атрымаў Васіль Касцючэнка — настолькі яго работы адпавядалі канцэпцыі праекта, настолькі вылучаліся сярод іншых дзякуючы стылістыцы і цікавым сюжэтам. Другое месца — у стваральніка асаблівага свету дзяцінства Івана Фірцака, трэцяе — у дасціпнага Івана Семілетава.

Найлепшымі графікамі на конкурсе «Viva Kola Art» былі прызнаны Лізавета Пастушэнка (у сваіх фантазіях яна абапіраецца на казку, сюрэалістычныя светлы, і такі падыход прынес мастачцы гэтым разам перамогу), Уладзімір Васюк (журы аддало другое месца аўтару, які прадставіў усяго толькі адну работу пад назвай «Код Коласа» — незвычайны графічны твор, які не так проста разгадаць да канца) і Аляксандр Шапко (з адзінай на выстаўцы літаграфіяй «Два колы» (2003), якая адрозніваецца ад іншых адкрытасцю і смеласцю).

Што да намінацыі «Скульптура», то першае месца заняў славуты майстар Уладзімір Слабодчыкаў (журы высока аданіла яго кампазіцыю «Сям'я» з пластыку). Другое месца заняў Хізры Асадулаеў з вытанчанымі скульптурамі, трэцяе — Арцём Мядзведзеў і Валерыя Бірала, аўтары забаўнага арт-аб'екта «Палярная зорка» (2024).

Васіль Касцючэнка «Дзяўчына з абручом», 2024 г.

У намінацыі «Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва» перамагла Анастасія Чадзій (за эксперыментальна маладога аўтара ў кераміцы даўно сочаць многія калегі і мастацтвазнаўцы). Другую прэмію за твор «Рухавік» (2024) атрымаў Антон Ціханавец, трэцюю — Валянціна Іванькова: журы заўважыла яе работу «Лета».

Сярод найлепшых дызайнераў гэтым разам — Юлія Кукушкіна (прафесіяналам прыйшлася даспадобы яе серыя здымкаў «Кругабарот» 2024 года), Лізавета Янкова (адзначана работа «Зорны шлях», прысвечаная алімпійскім гульням 1980 года) і Наталля Наўроцкая («Веласям'ю» (2024) мастачка прадставіла з гумарам).

Вадзім Качан, які апошнім часам актыўна выступае з персанальнымі выстаўкамі і ўдзельнічае ў зборных, перамогу у намінацыі «Рэпартажная фатаграфія» (за серыю «Рамантыкі з нашага двара», 1985). Другое месца атрымаў Уладзіслаў Рута за здымак «Веламарафон "Соль Палесся 2024"». Замыкае тройку лідараў у гэтай катэгорыі Ірына Ляшчова (выбрана яе фота «Яшчэ паглядзім, хто каго» 2024 года).

Вікторыя Ільіна «Людзі на вуліцы».

Тым часам у намінацыі «Мастацкая фатаграфія» найлепшым стаў фатограф-падарожнік Сяргей Міхалюк (найбольшай увагі ўдастоілася работа «У В'етнаме» 2024 года). Здымак «Індзейцы і каўбоі. Дзяцінства. 70-я гады» Яўгенія Залужнага здабыў для аўтара другі прыз. Трэцяе месца занялі Крысціна Мельнік-Субцельная і Міхаіл Субцельны — дзякуючы серыі «Праўленне ўспамінаў».

На конкурсе «Viva Kola Art» ёсць таксама намінацыя «Арт-аб'ект» — часцяком тут болей, чым дзе, у аўтараў ёсць падстава для эксперыменту і да таго ж шанс быць заўважаным найперш маладой публікай, якая прагне новага — з ухілам у правакацыю і гумар. У гэтым рэчышчы першае месца атрымаў Андрэй Пяткевіч, які задаволіў журы дзякуючы рабоце «Сіла мастацтва» (2024). Прыгожы арт-аб'ект «Велаарт» прынес Міхаілу Шыкаву другое месца. Уладальніца дыплама за трэцяе месца Паліна Корзун-Фомчанка, без сумневу, зачаравала экспертаў сваім цудадзейным вітражным «Колам жыцця» (2024).

Лізавета Пастушэнка «Tour des Fleurs», 2024 г.

Нельга абысці ўвагай і сёлетніх дэбютантаў — найбольш перспектыўных адзначылі дыпламамі ў намінацыі «Творчы дэбют». Так, перамогу атрымала Ангеліна Вашчанка з серыяй работ «Коткавасць». Другое месца — у Апанаса Отчыка са скульптурнай кампазіцыяй «Немезіда» (2024), трэцяе — у Лізаветы Барсуквай з «Марафонам з прыемным абцяжарваннем». Маладыя аўтары, які прыняты, імкнуцца заявіць пра сябе з дапамогай яркай стылістыкі, немудрагелістых сюжэтаў, запамінальных вобразаў.

І, нарэшце, «Гран-пры» конкурсу, якое сёлета далася Вікторыі Ільіной. На выстаўцы «Viva Kola Art 2024» яна прадставіла тры работы — «Людзі на вуліцы», «Круцяцца колы» і «Лета з веласіпедам». Яркія, светлыя і, галоўнае, жыццесцвярджальныя, яны нібы адлюстроўваюць задуму самога праекта, нагадваюць пра той самы сінтэз спорту і мастацтва, які імкнуцца абвясціць і праславіць арганізатары. А вось глядачы часцей галасавалі за работы «З начной змены» (2024) Андрэя Пяткевіча, «Tour des Fleurs» (2024) Лізаветы Пастушэнкі і «Квадрат» (2022) Аляксея Карабельнікава.

Дарэчы, акрамя асноўных намінацый стваральнікі праекта заснавалі спецыяльныя прызы. Беларуская федэрацыя веласіпеднага спорту адзначыла Ірыну Пекусаву, Уладзіміра Уродніча, Дзяніса Барсукова, Velvet Violet і Канстанціна Пухава. Спецыяльных прызоў ад Веласіпеднага клуба «Мінск» удастоіліся Аляксей Карабельнікаў, Дзяніс Камароў, Міхаіл Субцельны, Алег Чубакоў і Яна Моладава. У спецыяльнай намінацыі «Біятлон» найлепшымі сталі Вольга Назарава, Дзяніс Касцючэнка і Дар'я Пермякова, у катэгорыі «Гімнастыка» — Лізавета Пастушэнка, Юлія Мацура і Вікторыя Кавалевіч, у катэгорыі «Тэніс» — Юлія Бортнік, Хізры Асадулаеў і Антаніна Гуршчанкова. Што да «Хакея», то вылучаны Яўген Уткін, Уладзімір Новак і Аляксей Карабельнікаў. У намінацыі «Настольны тэніс» пераможца адзін — Алег Чубакоў.

Да таго ж «Спецыяльны прыз за выкарыстанне лічбавых тэхналогій і дапоўненай рэальнасці пры стварэнні спартыўных кубкаў для рэспубліканскай выставы-конкурсу «Viva Kola Art» атрымала група «VriDEJ» (Алеся Бацуня, Вячаслаў Семянько, Уладзіслаў Хацкевіч), а Леанід Хобатаў адзначаны за стварэнне экспазіцыі.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Праз прызму ціхага смутку

Фотавыстаўка Віктара Бутры «Простыя сюжэты. Частка 3» працуе ў галерэі «Лабірынт» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі да 15 студзеня. Член Беларускага грамадскага аб'яднання фатографу, фотаклуба «Мінск», удзельнік рэспубліканскіх і міжнародных выставак і конкурсаў, уладальнік шэрагу прэмій і ўзнагарод прадставіў трэцюю частку свайго праекта. Першая была адкрыта ў Мінску ў 2004 годзе, другую экспазіцыю прэзентавалі ў 2021-м.

Выстаўка «Простыя сюжэты. Частка 3» складаецца са здымкаў, зробленых у перыяд з 1960 да 2010 года. Многія з іх, як падкрэсліваюць у бібліятэцы, экспануюцца ўпершыню. Прадстаўленыя работы — прыклады аналагавай, плёначнай фатаграфіі. Аўтар аддае перавагу традыцыйным узорам фотамастацтва, лічбавы век яму, відавочна, не зусім даспадобы.

Перад глядачом паўстаюць абрыўкі штодзённага жыцця — аніякай выдумкі і прыхарошвання. Фатаграфіі ледзь не дакументальныя — часам нагадваюць рэпартажы. Узнікае адчуванне, што аўтар з'яўляецца ўдзельнікам тых падзей, якія адлюстроўваюцца. Ды ад такога стылю фотаздымкі адрознівае найперш небесстаронні погляд на

«Горад Полацк», 1960-я гг.

жыццё і навакольны свет, неаб'ектыўнае іх асвятленне. Ад глядача не схавана стаўленне Віктара Бутры да таго, што трапляе ў аб'ектыў. Фатограф неабякава да пачуцця сваіх герояў, уважлівы да сюжэтаў, якія ці падкідае жыццё, ці аўтар сам адшуквае і выхоплівае з будзённага, да таго ж асцярожны з усім тым, да чаго ўдаецца наблізіцца.

Прыкметная настальгія Віктара Бутры па светлых гадах, па часе, калі многія людзі жылі сённяшнім днём, спадзеючыся на шчаслівую будучыню, і яшчэ не ведалі ўцягвання ў віртуальную рэальнасць, у свет, дзе чалавек можа быць кім заўгодна — але не заўсёды сабою. Між тым фатограф не імкнецца стварыць і паказаць фотадакумент як пацвярджэнне правільнасці свайго меркавання аб радасным і асэнсаваным жыцці. Ён нават не заўсёды фіксуе ці пакідае на здымках прыкметы таго ці іншага перыяду, не спыняецца на рознабаковым адлюстраванні канкрэтных падзей і мясцін і, такім чынам, не змагаецца за пэўную ідэалогію, хутчэй, выяўляе свае ідэалы. Спраба адлюстравання прыгажосць моманту і спадзяванне, што ён паўтोरшыцца, — каму гэта не блізка? І нічога, калі некаторыя «простыя сюжэты» спасцігаюцца праз прызму ціхага смутку.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Тварыць дзеля добра

Сэлета аб'яднанне мастакоў «Арцель» святкуе 20-годдзе. Група, створаная ў далёкім 2004-м сталічным мастаком Рыгорам Несцеравым, аб'ядняла вельмі розных па стылі і тэмпераменце жывапісаў, сапраўдных майстроў, якія развіваюць сучаснае беларускае мастацтва, прыносяць пазітыў і светлую веру ў шэрую штодзённасць.

З першага дня «Арцель» чакаў шырокі поспех. Штогод цікавасць да аб'яднання толькі павялічвалася. Сёння «Арцель» (праз 20 гадоў!) стала нацыянальным брэндам, своеасаблівым знакам якасці нашай краіны.

«20 гадоў назад, у самым пачатку існавання «Арцелі», узнікла адчуванне тупіковасці канкрэтнага гістарычнага шляху не толькі беларускага, але і сусветнага мастацтва і неабходнасці радыкальнага павароту ў яго кірунку. Свет, разарваны на часткі, ператвараецца ў бессэнсоўны і дэпрэсіўны хаос, і толькі разуменне нашай прыналежнасці да вечнага і незнішчальнага цэлага надае яму сэнс, гармонію і сапраўдную прыгажосць...» — піша тэарэтык мастацтва, лідар аб'яднання, вядомы беларускі мастак Рыгор Несцераў.

Да 20-годдзя з дня заснавання «Арцелі» мастацкае аб'яднанне сумесна з Саюзам мастакоў Беларусі арганізавалі выставачны праект «Мара і рэальнасць» у Музеі імя Д. Д. Жылінскага ў Сочы. На выстаўцы прадстаўлены фрагмент 20-гадовага перыяду станаўлення «Арцелі», дзе на фоне нарастаючай міжнароднай напружанасці, негатыву, нецярпімасці і фанатызму ў душах мастакоў смела праявіліся пошукі святла, гармоніі, добра, прыгажосці і чалавечага ўзаемаразумення. Вельмі важна, каб мастацтва садзейнічала

Рыгор Несцераў «Тэрыторыя любові», 2006 г.

духоўнаму развіццю грамадства, дапамагала знайсці адказы на злабадзённыя пытанні і адшукаць любоў і спакой у сваім сэрцы.

Дамінантай выстаўкі стала ідэя цеснага перапляцення добра і зла, святла і цемры, прыгажосці і пачварства. Мастацтва спрабавала знішчыць зло і пачварства нянавісцю і разбурэннем, аднак гэта прывяло да пашырэння недаверу і дэпрэсіўнага настрою сярод грамадства. Каб вярнуць сілы, патрэбны мара і вера ў магчымасць паляпшэння нашага жыцця, любоў, спагада і цярдзімасць да недахопаў блізкага. Вядомы вучоны, які адкрывае новыя шляхі ў навуцы, і мастак, які шукае прарыў у будучыню, падобны ў сваім

імкненні знайсці праўду, якая так неабходна нашаму грамадству.

На выстаўцы «Мара і рэальнасць» у Музеі імя Д. Д. Жылінскага было прадстаўлена больш за 50 работ, удзел прынялі 20 беларускіх мастакоў, сярод якіх Валянцін Губараў, Уладзімір Ганчарук, Аляксандр Даманаў, Васіль Касцючэнка, Аляксей Несцераў, Рыгор Несцераў, Сяргей Пісарэнка, Аляксандр Шыбнёў, Дзіяна Шоўк, Алена Шлегель. Кожны аўтар дэманструе свой асабісты погляд на навакольны свет праз індывідуальны почырк, непаўторны стыль і творчую пазіцыю. Работы хочацца разгадваць, шукаць схаваныя сэнсы і проста натхняцца майстэрствам беларускіх жывапісаў. Творчасць удзельнікаў выстаўкі — гэта акно ў іншы свет, дзе свае правілы і законы.

Рыгор Несцераў падкрэслівае: «Сёння грамадства стамілася ад пустэчы і небыцця адмаўлення, яно шукае пазітыў, веру, што дае сілы для практычнай дзейнасці, а мары — як мадэль заўтрашняга дня. У свеце заўсёды было шмат пакут і гора, аднак чалавек верыў у лепшую будучыню, у магчымасць дасягнення шчаслівага жыцця на Зямлі. Без пошуку ідэалаў, добра, гармоніі і прыгажосці грамадства ачарсее і спыніцца ў развіцці. З моманту заснавання «Арцелі» ў 2004 годзе гэтыя прынцыпы сталі асновай нашай творчасці».

Выстаўка «Мара і рэальнасць» мела незвычайны поспех у глядачоў, з-за чаго было вырашана працягнуць яе яшчэ на месяц. Беларускія мастакі падзяліліся вынікам сваёй плённай 20-гадовай працы з усім светам, і мы спадзяёмся, што закладзеныя ў работы прынцыпы справядлівасці, добра і прыгажосці знайшлі водгук у сэрцах.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА
Фота з сайта sochiartmuseum.com

Імправізацыя пачуццяў

У галерэі DK адкрылася выстаўка беларускага мастака-авангардыста Аляксандра Забаўчыка «ЗабаўчыкS». Яго жывапіс дзесьці на памежжы абстрактнага і рэальнага. Мастак цесна ўзаемадзейнічае з філасофіяй, даследуе вобразы і плагістыку навакольнага асяроддзя.

У 1987 годзе Аляксандр Забаўчык скончыў аддзяленне прамысловага мастацтва Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута і з таго часу цалкам прысвяціў сябе жывапісу. Персанальныя выстаўкі яго работ рэгулярна праходзяць не толькі ў Беларусі, але і ў краінах СНД і Заходняй Еўропы. З 2004 года Аляксандр уваходзіць у творчае аб'яднанне мастакоў «Арцель».

Знаходжанне ў Кітаі, дзе мастак паглыбіўся ў мясцовую гісторыю і жывапіс, а затым па запрашэнні кітайскага ўрада прыняў удзел у сумеснай кітайска-беларускай выстаўцы, моцна паўплывала на філасофскі падтэкст яго творчасці.

«Радзіма», 2015 г.

Аляксандр Забаўчык працуе ў адметнай тэхніцы, якая не мае аналагаў у свеце. Інструменты для жывапісу ён стварае сваімі рукамі. Пра сваю дзейнасць Аляксандр гаворыць так: «Мастацтва — толькі сродак прыкладання намаганняў для змянення сябе ў лепшы бок. Ты сам ёсць сэнс гэтага жыцця. Таксама жыццё ў тым, каб пазбавіцца дзіцячага эгаізму. Ты павінен у канцы аддаць больш, чым ты ўзяў у пачатку. Такі закон жыцця».

У экспазіцыі галерэі DK прадстаўлены работы розных перыядаў творчасці аўтара. Мастак працуе ў стылі абстракцыянізму. Аляксандр Забаўчык

эксперыментуе з формамі і адценнямі, ствараючы новыя вобразы рэчаіснасці. Абстракцыі мастака не толькі аліююць унутраны стан чалавека, але і транслююць нябачныя воку змены ў вонкавым свеце.

Жывапіс Аляксандра непрадказальны, быццам нястрымны горны паток, для якога не існуе пастаяннага рэчышча, і ён упарта выходзіць з вызначаных традыцыяў берагоў. Мастак стварае свае работы падобна джазавай імпровізацыі, не ведаючы, куды павядзе яго рука наступны раз.

Цэнтральная кампазіцыя «Радзіма» (2015) прыцягвае ўвагу лірычнымі матывамі і мяккімі колерамі. Тут няма характэрных для абстракцыянізму вострых вуглоў, геаметрыі і яркіх фарбаў. У плаўных лініях можна ўбачыць дарагія сэрцу краявіды, а цёплыя аранжавыя карычневыя адценні надаюць твору ласкавы восенскі настрой. Магчыма, гэта ўзаранае поле, якое рыхтуецца да доўгага зімовага сну. А можа, прыгожы лес яшчэ не скінуў яркае лісце.

У прадстаўленых работах аўтар выкарыстоўвае супрацьлеглыя колеры. У адной прасторы знаходзяцца папаліста-шэрыя сілуэты, манахромныя вобразы і барвова-чырвоныя фантазіі. У творчасці Аляксандра Забаўчыка пераважаюць асноўныя колеры любога кірунку жывапісу: чорны, белы, шэры, а таксама колеры, што раскрываюць мастацкую індывідуальнасць аўтара: чырвоны, сіні, зялёны, жоўты і ружовы. Нярэдка мастак спалучае гэтыя супрацьлеглыя для лепшага адлюстравання рэчаіснасці.

Прыродныя матывы, а дакладней вобразы лясных масіваў, можна ўбачыць на работах, выкананых у розных адценнях шэрага. У цэнтры кампазіцыі «Без назвы» (2024) — звычайны чорны лес, які часта назіраем падчас паездкі на аўтамабілі. Незвычайная аўтарская тэхніка нанясення фарбы стварае ўражанне, быццам на гэты пахмурны шэры пейзаж глядзіш праз акенца, за якім ідзе праліўны дождж. Усе адценні шэрага

«Парыў», 2023 г.

асацыіруюцца ў людзей з меланхоліяй і сумам, аднак Аляксандр Забаўчык падае іх у такой мяккай і шчырай форме, што хочацца паглыбіцца ў атмасферу твора.

Мастак цесна ўзаемадзейнічае з навакольным асяроддзем, натхняецца прыродай. Работа «Янот» (2024) — гэта даніна павагі зямлі, што спарадзіла ўсіх нас, яе таленту ствараць абсалютныя рэчы, з'явы і істот. Творца захапляецца фактурамі і сімволікай, якую можна знайсці ў простых аб'ектах. Гэтая работа быццам запрашае глядачоў спыніцца і знайсці прыгажосць у наваколлі.

Праз яркія колеры, строгія ці плаўныя лініі аўтар спрабуе перадаць душэўны стан чалавека, паразважаць пра такія важныя рэчы, як каханне, давер, адзінота, сумненне, распач і захапленне. Гэтыя работы адлюструюць спантанны характар людзей і іх учынкі, жаданне цеснай сувязі з сабе падобнымі і эмацыянальную буру, што падшурхоўвае чалавецтва да вар'яцтва.

Падчас работы экспазіцыі можна паслухаць класічныя і сучасныя джазавыя кампазіцыі для лепшага паглыблення ў творчасць майстра. Выстаўка працуе да 12 студзеня 2025 года.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

«Двое», 2022 г.

У абдымках Анегіна

Ёсць творы, успрыманне якіх карэктруецца пад уплывам розных сітуацый, у тым ліку ў залежнасці ад узросту. Таму і перачытваюць некаторыя па некалькі разоў за жыццё. Да таго ж свае «прачытанні» прапаноўваюць творцы розных відаў мастацтва. Адзін з тых, хто ўзяў раман Аляксандра Пушкіна за аснову для ўласнага твора, — Пётр Чайкоўскі. Ён нават спрабаваў змяніць фінал у оперы «Яўгеній Анегін», але публіка на той час ужо засвоіла паэтычную версію з фармулёўкай «я другому отдана и буду век ему верна». І лірычная музыка адлюстравала чалавечую драму настолькі ярка, што твор Чайкоўскага набыў папулярнасць ва ўсім свеце. Але ж і опера, ужо як асобны твор, таксама мае права на «прачытанні». Вялікі тэатр Беларусі ажыццявіў новую пастаноўку «Яўгенія Анегіна» Чайкоўскага, восьмую за сваю гісторыю.

Мастацкая стыльнасць

Гэта першае, што адзначаць наведвальнікі тэатра, таму што візуальныя вобразы закладваюць аснову для ўспрымання оперы. І гэта тое, што ўразіць найперш: спектакль вельмі стыльны. Калі глядзець на строі галоўных герояў у розных дзеях (мастак па касцюмах Таццяна Лісавенка), то зразумела: удалая стылізацыя дае магчымасць абстрагавацца і робіць сутнасць спектакля больш умоўнай. Калі напачатку назіраем за жыццём у сядзібе Ларыных (з гераніямі ў сукенках з кветкавымі ўзорамі, якія былі ўзяты з часопісаў XIX стагоддзя), то напрыканцы вобраз Пецярбурга паўстае падчас балю-маскараду і задаецца гравюрамі колішняга Неўскага праспекта — яны перанесены на строі герояў. І гісторыя Таццяны і Яўгенія ўжо не здаецца далёкай ад нас. Галоўны мастак Вялікага тэатра Беларусі і мастак-пастаноўшчык «Яўгенія Анегіна» Любоў Сідзельнікава адзначыла:

— Стварэнне спектакляў — гэта сумесная праца: і рэжысёрскі погляд на гісторыю, і адчуванне музыкі дырыжорам, хормайстрам ды іншымі датычнымі да пастаноўкі асобамі. Мы распрацоўвалі візуальную канцэпцыю, зыходзячы з пастаўленых задач і ўласнага погляду. Напачатку ў нас было пяць варыянтаў мастацкага афармлення. Хацелася стварыць гісторыю, якая б адпавядала і паэзіі Пушкіна, і таму часу, і музыцы Чайкоўскага. Каб візуальная карцінка рабіла зразумелай эпоху, у якую адбываецца дзеянне. Але трэба было паглядзець на яе вачыма чалавека, які жыве цяпер, і распавесці сучаснай мастацкай мовай, не адыходзячы ад праўды.

Дынаміка і масавыя сцэны

І гэта дзіўна для лірычнай оперы «Яўгеній Анегін», бо нават сам кампазітар, ствараючы яе, быў узрунены, што будзе цяжка зачапіць гледача, які любіць інтрыгі і сюжэтныя павароты. Аказалася, рух і дзеянне можна не толькі закласці ў сюжэце і музыцы, але і абзначыць

на сцэне пастановачнымі сродкамі. Ніна Ламановіч, галоўны хормайстар тэатра, згадала:

— Гэта чацвёртая пастаноўка «Яўгенія Анегіна» ў маім творчым жыцці. Першая была, калі толькі прыйшла ў тэатр: на сцэне быў вобраз дома памешчыка са свечкай, самаварам, абаранкамі... А гэты спектакль не падобны ні на адзін з папярэдніх. Таму што цяпер іншыя тэхнічныя магчымасці сцэны, пастаноўшчыкі ўмела імі карыстаюцца. Тое, што тычыцца работы хору: нам трэба зрабіць так, каб паказаць пэўны пласт рускага жыцця. Хор разарваны, рухаецца часткамі з розных бакоў. Бо ў паэме Пушкіна вакол галоўных герояў шмат персанажаў. Рэжысёр шмат працавала над тым, каб гэта адчувалася і на сцэне. Дапамагаюць артысты хору.

Больш музыкі Чайкоўскага

Яшчэ ў мінулым сезоне ў тэатры ішла старая версія «Яўгенія Анегіна», і фактычна без перапынку глядачам прапануюць новую: хто ведае і любіць оперу, можа параўнаць — і знойдзе адрозненні, не толькі знешнія. Цікава, што для выканання оперы падрыхтавалі тры склады салістаў, ёсць, напрыклад, славуты (з народнымі артыстамі ў пэўных ролях), ёсць больш маладыя, нават «эксперыментальны». Галоўны дырыжор Вялікага тэатра Беларусі Арцём Макараў распавёў:

— Для мяне гэта пяты «...Анегін». І кожны раз цікава. Думаю, што ёсць пэўныя складанасці для рэжысёра-пастаноўшчыка, таму што ўжо былі розныя версіі: і ў музычным тэатры, і ў драматычным. Рэжысёрам даводзіцца ўвесь час нешта прыдумваць, кожны раз мы бачым нейкія канцэпцыі. Праца мастака-пастаноўшчыка таксама мае вялікае значэнне. А паколькі гэта опера з танцавальнымі нумарамі — і ў нашай пастаноўцы адкрыты некаторыя кавалкі, якія часам скасоўваюць, таму вялікае значэнне мае праца балетмайстра-пастаноўшчыка.

Успрымання оперы дапамагае балет

Ён нават дапамагае расставіць акцэнт, у прыватнасці ў сцэнах балю: тут у танцы кружацца паненкі ў чырвоных сукенках, але Таццяна выбрала ўбор такога ж колеру! Гэта той самы бал, дзе Анегін пабачыць бытую знаёмую і вырашыць «закруціць» з ёй. Напэўна, на яго думку, наяўнасць мужа — не перашкода для кахання. І, магчыма, Таццяна адна з нямногіх, хто лічыць інакш (калі меркаваць па танцах)... Галоўны балетмайстар тэатра Ігар Колб прызнаўся:

— Мясціны, дзе адбываецца дзеянне «Яўгенія Анегіна», мне вельмі блізкія: кожнае лета я знаходжуся ў Пушкінскіх гарах, Міхайлаўскім. І калі прыйшла прапаноўваць аб сутворчасці падчас пастаноўкі оперы Чайкоўскага «Яўгеній Анегін», то першапачатковыя сумненні адышлі ўбок, таму што адкрылася магчымасць па-іншаму паглядзець на гэтую гісторыю. Ганна Дзмітрыеўна як рэжысёр у прынцыпе па-свойму глядзіць на любы твор, і купюры, якія адкрыліся ў музыцы Чайкоўскага, дазволілі мне больш шырока паглядзець на тое, што можа адбывацца на сцэне.

Канцэптуальная ўмоўнасць

Калі анансуецца прэм'ера оперы, якая ў тэатры ідзе даўно і паспяхова, то кожны раз паўстае пытанне: а навошта нешта мяняць, калі ўсё «працуе»? Калі толькі не прапаноўваць нейкую радыкальную канцэпцыю... Але мы маем новую канцэпцыю, далёкую ад радыкалізму, і ўсё-такі з пэўнай ступенню ўмоўнасці, калі кожны можа прымераць вобразы на сябе. Чаму так? Ганна Маторная, галоўны рэжысёр тэатра і рэжысёр-пастаноўшчык спектакля, патлумачыла:

— Задача была такая: стварыць спектакль на нейкі прамежак часу для пэўнай катэгорыі слухача. Таму што тыя, каму 40+, прыйдуць да нас заўсёды. Тыя, хто любіць Вялікі тэатр, — ужо нашы гледачы. Задача на сёння — стварыць такую партытуру спектакля, якая б магла захапіць маладых людзей. Каб спектакль быў бліжкім, зразумелым, шчырым. Але каб срэбра блішчэла, яго трэба чысціць. Сёння можна адбіць у моладзі жаданне прыйсці ў оперны тэатр толькі адным «Яўгеніем Анегіным». Я мяркую, што гэта найперш асветніцкая гісторыя. Гэта шэдэўр, звязаны з рускай культурай. Яна мае інтанацыйны складнік, пэўныя вобразы, якія захопліваюць і прымушаюць разважаць пра яе. «Энцыклапедыя рускага жыцця» — гэтага ніхто не адмяняе, у тых ці іншых касцюмах. Але «Яўгеній Анегін», на мой погляд, — гэта пра ўсіх нас. Таму што атачэнне, падобна «ларынскаму» ці «грэмінскаму», — вакол нас. Змяніліся толькі дэкарацыі і касцюмы. Але, якія б яны ні былі, сэнс застаецца той жа... Нам трэба было зрабіць так, каб «Яўгеній Анегін» стаў сцяжком, які б звяртаў увагу: людзі, паглядзіце, што вы робіце, што адбываецца вакол вас...

Ларыса ЦІМОШЫК

Фота з сайта Вялікага тэатра Беларусі

Оперная сенсацыя са штучным інтэлектам

Першую ў свеце оперу на касмічную тэму паказалі ў Мінску ў межах Мінскага міжнароднага Каляднага опернага форуму. Калі жанр фантастыкі ёсць у кіно, то чаму яго не можа быць на опернай сцэне? Смелы эксперымент Чувашскага тэатра оперы і балета прыцягнуў вялікую ўвагу публікі і арганізатараў розных фестываляў, так што тэатр цяпер актыўна гастраліруе са спектаклем «Галоўнае пытанне». Гэта першая ў свеце опера, да стварэння лібрэта і музыкі якой падключылася нейрасетка. Штучны інтэлект меў дачыненне да распрацоўкі касцюмаў і дэкарацый. А ў адным з эпизодаў галоўную (і адзіную) ролю выконвае сабака-робат. Шмат стваральнікі разважаюць пра ўзаемадзеянне чалавечы і суперкамп'ютараў — на дзевяці розных мовах, у тым ліку на штучна створанай квазіславянскай (насамрэч мовы могуць перажываць трансфармацыі) і на роднай чувашскай (з верай у яе будучыню).

Аўтар ідэі дырэктар чувашскага тэатра «Волга Опера» Андрэй Папоў лічыць, што, нягледзячы на разумную нейрасетку і штучны інтэлект, чалавечы гений ніхто не замяніць, а тэхналогіі можна выкарыстоўваць як дадатак. Менавіта так зрабіў аўтар оперы, кампазітар Рустам Сагдзіеў. Разам з рэжысёрам-пастаноўшчыкам Дзмітрыем Ацякоўскім яны з'яўляюцца куратарамі Лабараторыі даследаванняў лічбавай оперы і ўжо стварылі шмат праектаў, але гэта першы маштабны спектакль.

— Мы выкарыстоўвалі высокія тэхналогіі, але партытуры стваралі і традыцыйным чынам, — тлумачыць Рустам Сагдзіеў. — Гэта сапраўдная партытура для сімфанічнага аркестра, хору, спевакоў, балета. Лічбавыя тэхналогіі прымянілі для стварэння нумара медытацыі, дзе сола сабакі-робата на сцэне. Пры дапамозе генератара выпадковых лічбаў была знойдзена паслядоўнасць, якая пасля была транспаніравана

ў ноты і пакладзена ў партытуру. Але ўся іншая музыка створана мной, напісана чалавекам. Так, для сінтэзатараў, для тэрменвокса (здаецца, гэта дэбют у оперным спектаклі першага ў свеце электраінструмента). Для стварэння тэксту ў нумары «Медытацыя» таксама выкарыстоўвалася генерацыя — мы навучалі нейрасетку на тыбецкіх мантрах, і яна напісала сваю (яе спявае хор за сцэнай)... Мне падабаецца, што мы выходзім за межы дыскусіі: чалавек і тэхніка, прагрэс і традыцыя. Мы не ставім паміж імі знаку няроўнасці. Я лічу, што чалавек мяняецца, і аўтар мяняецца з цягам часу. Можна сказаць, што гэтую оперу напісаў кібарг — чалавек і тэхналогія. Цяпер наш кібернетычны бок асобна ад нас знаходзіцца — у камп'ютары, у сетцы, у гаджэтах. Але хутка можа здарыцца так, што ён стане неад'емнай часткай нас саміх. І не толькі часткай нашых спраў, таму што можна ў асобны проксі выгрузаць свае думкі замест таго,

Фота Лізаветы Голад.

каб губляць час на асэнсаванне і пошук высновы, гэта зробіць штучны інтэлект па тых шаблонах, якія задае чалавек. Магчыма, неўзабаве тэхналогіі будучыні і чалавек яшчэ больш паяднаюцца. Калісьці лічыліся злом тэлебачанне, інтэрнэт, паравыя машыны, але іх паспяховае існаванне даказвае, што трэба шукаць у прагрэсе станючыя бакі. Бо калі мы не будзем гэтым займацца, то ШІ,

які пакуль знаходзіцца ў дзіцячым стане, вырасце без нашага клопату, без чалавечай цеплыні — і тады, разумеючы, што сабой уяўляе наша тэхналагічнае дзіця, мы горка пашкадуем, што страцілі час. Мы пабачым поле лічбавых тэхналогій, і яно акажацца для нас чужым... Я лічу, што гэты працэс лепш узначаліць, чым спыняць, калі ён непазбежны.

Ларыса ЦІМОШЫК

Вечнасць у сучасных мелодыях

28 лістапада ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі пры поўным аншлагу адбыўся канцэрт сімфанічнай музыкі «Класіка без межаў» Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра Рэспублікі Беларусь. За дырыжорскім пультам — народны артыст Беларусі, маэстра Аляксандр Анісімаў.

Першае аддзяленне адкрыла самая яркая з шасці ўверцюр аднаго з найбуйнейшых прадстаўнікоў рамантызму ў музыцы нямецкага кампазітара Фелікса Мендэльсона «Таямнічы востраў». У 2-м аддзяленні — адно з найлепшых тварэнняў чэшскага кампазітара Антаніна Дворжака Сімфонія № 8, якая даўно заняла годнае месца ў сусветнай музычнай культуры. Цэнтральным нумарам праграмы, які прагучаў у завяршэнні першага аддзялення, стала прэм'ера канцэрта для скрыпкі з аркестрам у трох частках «Шукайце і знойдзеце» вядомага беларускага кампазітара Аліны Безенсон. Партыю скрыпкі бліскуча і віртуозна выканаў саліст аркестра, лаўрэат міжнародных конкурсаў Сяргей Герман.

Канцэрт А. Безенсон, напісаны сучаснай музычнай мовай і спалучэнні з яркімі выразнымі мелодыямі і маляўнічымі гармоніямі, вылучаецца цэласнай і разгорнутай формай, эмацыянальнасцю і драматызмам, зачароўвае багатай палітрай скрыпічных штрыхоў, арыгінальнымі сугуччамі і разнастайнасцю поліфанічных і санарыстычных прыёмаў.

У аснове канцэптуальнай лініі канцэрта — змест Новага Запавету (Евангелле ад Матфея, Глава 7, сціх 7, 8): «Прасіце, і дадзена будзе вам; шукайце, і знойдзеце; стукайцеся, і адчыняць вам. Бо кожны, хто просіць, атрымае, і хто шукае, знаходзіць, і хто стукаецца, таму адчыняць». Музычная драматургія твора адлюстроўвае духоўны шлях узыходжання рэлігійнай асобы і ачышчэнне чалавечай душы праз выпрабаванне, малітву і пазнанне ісціны. У канцэрте адлюстроўваюцца хуткапыннасць і напружанасць нашага часу, пошук гармоніі з Богам і спасціжэнне ісціны. Праз веру чалавек знаходзіць на-тхненне, сэнс і сваё месца ў жыцці. Вера дае нам сілу пераадоляваць цяжкасці, мацуе духоўныя павязі,

упэўненасць у тым, што ўсё, што адбываецца, мае сваю прычыну і мэту.

Аліна Безенсон падзялілася ўражаннямі: «Я ў вялікім захапленні ад цудоўнага выканання, інтэрпрэтацыі, эмацыянальнай аддачы дырыжора, саліста і аркестра! Столькі цёплых і шчырых слоў ад сяброў, калег, вучняў, музыкантаў і слухачоў розных прафесій!»

«Канцэрт, напісаны сучаснай музычнай мовай, гэта прэм'ера, а значыць, музыка новая, не адклікаецца ў сэрцы кожнай знаёмай нотай, але... Гэта той выпадак, калі яна захоплівае з самай першай ноты і не адпускае да апошняга акорда, абуджае самае патаемнае, затоенае ў глыбіні душы... — сказаў калега Аліны Іванаўны Павел Аляксейчык. — Канцэрт для скрыпкі з аркестрам варты найлепшых сусветных калектываў і самых вядомых сцэн. Гэта трэба было бачыць, як музыка перайначвае ўсё — музыкантаў, дырыжора, слухачоў і робіць іх удзельнікамі вялікай падзеі, падчас якой вечнасць гучыць у «сучаснай» музыцы. Калі ідэя адухаўляе музыку, а музыка вартая ідэі!»

У творчасці кампазітара Аліны Безенсон разам са шматлікімі харавымі, вакальнымі, сімфанічнымі, камерна-інструментальнымі творами, п'есамі і фантазіямі на тэмы беларускіх народных песень для аркестра рускіх народных інструментаў важнае месца займаюць

інструментальныя канцэртныя для саліруючых інструментаў з сімфанічным аркестрам: два для фартэпіяна («Прасвятленне», 2001 і «Уваходзьце цеснай брамай», 2007), для баяна («Будучы дзень», 2012), для домры («Прасвятленне», 2013), дзякуючы якім А. Безенсон стала лаўрэатам I ступені III Міжнароднага конкурсу выканаўцаў і кампазітараў «KOGAN'S COMPETITION» (г. Алматы, Рэспубліка Казахстан, 2024 г.), для кларнета «Да Цябе заклікаю» (2019), які таксама прынес перамогу — Аліна Іванаўна стала лаўрэатам I ступені V Усерасійскага конкурсу кампазіцыі імя С. С. Пракоф'ева ў 2024 г., для цымбалаў «Кліч званоў» (2019), для скрыпкі «Шукайце і знойдзеце» (2023) і для трыбу «Пад дахам Усявышняга» (2024). Усе яны аб'яднаны глыбокай філасофскай канцэпцыяй, заснаванай на хрысціянскай веры.

Буйныя творы сучасных кампазітараў, на жаль, выконваюцца не так часта. Але, нягледзячы на ўсе цяжкасці, сем канцэртаў Аліны Безенсон неаднаразова гучалі на вялікіх пляцоўках. Канцэрт «Прасвятленне» выконваўся камерным аркестрам Гродзенскай капэлы ў ГДК г. Гродна і БДАМ г. Мінска, а таксама Дзяржаўным акадэмічным сімфанічным аркестрам у Белдзяржфілармоніі. Сімфанічны аркестр Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Рэспублікі Беларусь упершыню выканаў «Уваходзьце цеснай брамай» і «Будучы дзень», а Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр — «Да Цябе заклікаю» на канцэртах, прымеркаваных да з'ездаў Беларускага саюза кампазітараў у Белдзяржфілармоніі. «Прасвятленне» ўпершыню было выканана студэнцкім сімфанічным аркестрам у БДАМ, а расійская прэм'ера адбылася ў г. Астрахані на канцэрте, прымеркаваным да 50-гадовага юбілею Астраханскай кансерваторыі. «Кліч званоў» упершыню прагучаў у выкананні камернага аркестра Гродзенскай капэлы ў Гродне да 90-годдзя Беларускага саюза кампазітараў, а пазней — сімфанічнага аркестра Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя Глінкі на аўтарскім канцэрте А. Безенсон.

Максім ТРАЯНОВІЧ
Фота даслана аўтарам

100-гадовы юбілей — шлях у будучыню

У вялікай зале Белдзяржфілармоніі да 100-годдзя з дня заснавання Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі таленавітыя маладыя музыканты разам са сваімі педагогамі, з выдатнымі выпускнікамі прадставілі ўвазе публікі Гранд-канцэрт.

Юбілей каледжа — гэта святая пераёмнасці пакаленняў, вернасці музыцы і творчасці. «Сёння я з вялікім гонарам магу сказаць, што мы перагортваем выдатную стагадовую старонку слаўнай гісторыі Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі. Мы пільна ўзраемся ў будучыню, поўную новых ідэй, планаў, праектаў. І ўпэўнены, што яшчэ многія стагоддзі каледж будзе ўносіць важную лепту ў падрыхтоўку кадры ў сферы культуры нашай краіны», — падкрэсліў у сваім выступленні дырэктар Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі Аляксей Снітко.

Тэма любові да Радзімы, да роднай Беларусі аб'яднала ўсю праграму Гранд-канцэрта, раскрылася як у харавой, так і ў інструментальнай музыцы. Юбілейны канцэрт адкрылі ўрачыстыя акорды паланэза кампазітара А. Лядава ў выкананні сімфанічнага аркестра каледжа, за дырыжорскім пультам — Віталь Дубовік. Мякка і аксамітна гучаў голас лаўрэата міжнародных конкурсаў Міхаіла Кузьміча (клас заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь Л. У. Нікольскага), у выкананні якога публіка пачула песню У. Алоўнікава на словы А. Русака «Я люблю».

Рэпертуарны дыяпазон Канцэртнага хору МДМК імя М. Глінкі, лаўрэата рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў, ахоплівае вялікі пласт харавой музыкі розных эпох, але асаблівае месца адводзіцца апрацоўкам беларускіх народных песень і аўтарскім твораў

айчынных і рускіх кампазітараў. І сёння адзін з вядучых калектываў каледжа чэрае духоўныя сілы, фарміруе музычныя густы і выконвае сваю асветніцкую місію шмат у чым дзякуючы публіцы. Рознахарактарнае гучанне «Трыпціха» з яго інтанацыямі беларускай песеннасці ў апрацоўцы А. Рашчынскага — «Туман, туман-матушка», «З-пад белага камушка», «Ой, там на гары» — аб'яднала на юбілейным канцэрте і харыстаў (кіраўнік і дырыжор Аляксей Снітко) і слухачоў.

Кульмінацыяй патрыятычнай лініі стала выкананне музыкі М. Глінкі з оперы «Іван Сусанін» творчымі калектывамі каледжа: канцэртным хорам, змешаным хорам спецыяльнасці «Вакальнае выкананне» (кіраўнік Кіра Славінская) і жаночым хорам «Мелодыка» (кіраўнік Вольга Крыпец). Дырыжор Аляксей Снітко.

На працягу дзесяцігоддзя важны ўклад у далучэнне моладзі да песенных скарбаў роднай культуры, адраджэння традыцый аўтэнтчнага беларускага фальклору ўносіць дзейнасць народнага хору «Бліскавіца» (кіраўнік Ганна Мілавідава). За высокія выканальніцкія дасягненні і актыўную канцэртную дзейнасць у Рэспубліцы Беларусь і за мяжой у 2024 годзе народны хор «Бліскавіца» быў адзначаны спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі. Выпускнікі калектыву — артысты Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору Рэспублікі Беларусь імя Г. І. Цітовіча, салісты

Нацыянальнага акадэмічнага канцэртнага аркестра Рэспублікі Беларусь, салісты і ўдзельнікі многіх ансамбляў народнай музыкі. Публіка цёпла вітала салістку Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору Рэспублікі Беларусь імя Г. І. Цітовіча Анастасію Воранаву. У яе выкананні пры ўдзеле народнага хору «Бліскавіца» прагучала лірычная беларуская народная песня «Каля лесу туман» у апрацоўцы М. Сіроты.

У ліку выдатных выпускнікоў каледжа — цымбаліст-віртуоз, дырыжор, педагог, кампазітар, адзін з заснавальнікаў Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Рэспублікі Беларусь Іосіф Жыновіч. Заснавальнік айчыннай цымбальнай школы, ён ператварыў беларускія цымбалы з народнага ў класічны акадэмічны інструмент з сапраўды бязмежнымі магчымасцямі. Зводны ансамбль цымбалістаў каледжа ў складзе заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь — ансамбля цымбалістаў «Залатая струна» (кіраўнік Ганна Палесавы) і ансамбля цымбалістаў «Беларусачка» (кіраўнік Таццяна Сушэня), канцэртмайстры — Ірына Лук'янава і Вольга Кіранава, — выканаў папулярныя «Беларускія танцы» І. Жыновіча, раскрыўшы нацыянальны характар і душу беларускага народа.

Песенна-харавая лінія знайшла свой працяг у музыцы І. Лучанка на словы Янкі Купалы «Спадчына» (аранжыроўка А. Атрашкевіч) у выкананні творчых калектываў каледжа. Праграма юбілейнага канцэрта была прадстаўлена і творами замежнай класікі — К. Сен-Санса, Ж. Бізэ, І. С. Баха, Н. Паганіні, Дж. Гершвіна, рускай музыкой — А. Лядава, С. Та-неева, П. Часнакова, М. Глінкі. Творы сучасных рускіх і беларускіх кампазітараў

выканалі вядучыя калектывы каледжа: лаўрэат рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў духавы аркестр Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі (кіраўнік і дырыжор — Павел Казак), зводны аркестр народных інструментаў у складзе лаўрэатаў рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў аркестра беларускіх народных інструментаў (кіраўнік і дырыжор Сяргей Гладкі) і аркестра рускіх народных інструментаў (кіраўнік і дырыжор Юлія Жураўлёва).

Віртуозна і палыміяна прагучала папулярная музыка Н. Паганіні «Капрыс ля мінор» у выкананні ансамбля скрыпачоў «Капрыс» — уладальніка заахвочвальнай прэміі спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі, лаўрэата міжнародных конкурсаў (кіраўнік Галіна Арабей, партыя фартэпіяна — Антон Лешчанка). Вялікае задавальненне для слухачоў — незабыўныя сустрэчы з лаўрэатамі міжнародных конкурсаў, выпускнікамі каледжа — Юліяй Ігонінай (скрыпка), салісткай Маскоўскай дзяржаўнай акадэмічнай філармоніі, дацэнтам Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі імя П. І. Чайкоўскага і Дар'яй Гаражанка, салісткай Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь.

У завяршэнні прагучалі джазавыя кампазіцыі ў выкананні эстраднага аркестра каледжа (кіраўнік Мікалай Федарэнка). Апафеозам Гранд-канцэрта стала фінальная песня Ю. Саульскага «Жадаю табе, зямля мая» ў выкананні лаўрэата міжнародных конкурсаў, салісткі Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь Анастасіі Малашкевіч з харавым і інструментальным суправаджэннем усіх калектываў каледжа.

Наталля КАРДАШОВА

Намаганні і творчы патэнцыял

Выстаўка «Ад прадзедаў...» працуе ў карціннай галерэі «Універсітэт культуры». Экспазіцыю склалі творы, выкананыя ў розных тэхніках: графіка, жывапіс, акварэль, вышыўка, ткацтва, саломалляценне, выцінанка, разьба, роспіс па шкле і кераміка. Аўтары — пераможцы і дыпламанты Мінскага гарадскога фестывалю-конкурсу народнай творчасці «Сузор'е». Заснавальнікамі і арганізатарамі практа выступаюць упраўленне культуры Мінгарвыканкама і «Мінсканцэрт».

Фрагмент экспазіцыі.

Фестываль «Сузор'е» кожныя тры гады збірае разам аматарскія калектывы, каб іх удзельнікі прадэманстравалі свае напрацоўкі. Выстаўка «Ад прадзедаў...» — заключны этап фестывалю: шырокаму колу глядачоў прэзентуюць найлепшыя работы юных аўтараў. Кожны з прадстаўленых калектываў, як адзначаюць арганізатары, здолеў прадэманстраваць сваю ўнікальнасць. А мэта, якая была пастаўлена перад імі, — адлюстраваць жывую традыцыйную культуру і нацыянальныя асаблівасці беларусаў. І выяўленчае мастацтва, і традыцыйныя віды творчасці дазваляюць дасягнуць гэтага, няхай вынікі і дастаткова розныя.

Першае, што заўважаеш на выстаўцы «Ад прадзедаў...», — творы з керамікі. Магчыма, таму, што адразу пазнаеш так званую бабруйскую школу мастацкай керамікі. Аднак гэта не дзіўна і не супярэчыць канцэпцыі выстаўкі. Справа ў тым, што ў экспазіцыі шмат твораў удзельнікаў Узорнай студыі дэкаратыўна-прыкладной творчасці «Мастацкая кераміка». Кіруе творчым працэсам, дапамагае падапечным, якія робяць упэўненыя шляхі да авалодання майстэрствам керамікі, Максім Калтыгін. Мастак і педагог — сын Валерыя Калтыгіна, старшыні Бабруйскай гарадской арганізацыі Беларускага саюза мастакоў і кіраўніка міжнароднага пленэру па кераміцы «Арт-Жыжаль». Тыя, хто знаёмы з творчасцю слаўтых майстроў, адразу заўважаць падабенства іх твораў з работамі пачаткоўцаў. Тут ёсць нагода паразважаць не толькі

Ганна Федарук «Птушкі».

пра місію і магчымасці настаўніка як правадніка ведаў і ўменняў, пра яго ўплыў на дзяцей, але і пра сапраўдную пераемнасць — у адзін з аўтарскіх калектываў уваходзяць некалькі юных мастакоў з адным прозвішчам — Калтыгіны.

Кожны з калектываў прадэманстраваў тое, над чым ішла работа апошнім часам, аднак хацелася б вылучыць творы ўдзельнікаў Народнай студыі выяўленчага мастацтва «Востраў». Рознаўзроставыя аўтары — розныя і іх работы, створаныя пад кіраўніцтвам розных педагогаў. Аднак ужо сёння відавочныя і намаганні старэйшага пакалення, і творчы патэнцыял дзяцей,

юнакоў і дзяўчат... Ды, безумоўна, для ўсіх удзельнікаў гарадскі фестываль, фінальная выстаўка ў цэнтры Мінска сталі сведчаннем недарэмнай працы, штуршком для далейшай творчасці і, будзем спадзявацца, нагодой вяртацца да традыцый продкаў.

Наведваць экспазіцыю «Ад прадзедаў...» у галерэі «Універсітэт культуры» можна да 18 снежня.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

зваротная сувязь

Размовы пра пісьменнікаў

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкай і пазнавальнай перадачы.

У праекце Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты», які гучыць у эфіры па суботах і нядзелях у 12.20, аўтар расказвае пра ачынных літаратараў: як тых, з кім звязаны асабістыя сустрэчы, так і пра найбольш яркіх асоб, якія пакінулі след у душы. Гэтым разам размова пойдзе пра пісьменніка Тараса Хадкевіча.

У нядзелю ў 09.10 і 16.00, а таксама ў панядзелак у 08.30 радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча

прапануе сустрэчу з маладой пісьменніцай Палінай Дваранскай. У праграме «Прачутым радком» у суботу і нядзелю прагучаць вершы Алега Лойкі.

У праграме «Літаратурная анталогія» па буднях у 14.15 і 22.30 у выкананні Лікі Пташук ажывуць старонкі рамана Маргарэт Мітчэл «Знесенныя ветрам». У «Радыёбібліятэцы» ў 11.00 і 20.30 слухайце твор Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш, альбо Апошні наезд на Літве». Выканаўца — заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Ілья Курган.

У 20.30 па суботах выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць

апавяданні беларускіх і замежных аўтараў.

Юным прыхільнікам мастацкага вясчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» чытанне кнігі Марыі Шабанец «Пасланцы цмока».

Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У праграме магчымы змены.

ЛіМ Частка гісторыі і культуры нашай краіны

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі.
Выходзіць з лютга 1932 года. Штотыдзень — 16 старонак

• Паэзія • Проза • Літаратурная крытыка • Бібліятэчная прастора
• Музеі • Выяўленчае мастацтва • Тэатр
• Музыка • Архітэктура • Краязнаўства • Кінематограф

Падпісныя індэксы:

	Цана, руб		
	за месяц	за квартал	за паўгоддзе
63815 — індывідуальная льготная падпіска	13,70	41,10	82,20
63856 — індывідуальная падпіска	19,70	59,10	118,20
63880 — ведамасная льготная падпіска	41,00	123,00	246,00
63416 — ведамасная льготная падпіска	19,70	59,10	118,20
<small>(для юрыдычных асоб, якія аформляюць падпіску ў адрас сваіх работнікаў і пенсінераў)</small>			
638562 — ведамасная падпіска	53,80	161,40	332,80

Шаноўныя сябры!

У нас добрая навіна: цяпер аформіць падпіску на газету «Літаратура і мастацтва» яшчэ прасцей і хутчэй — пры дапамозе QR-кода.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

17 снежня — на творчую сустрэчу Тамары Кавальчук «Выхаванне праз літаратурныя вобразы» з вучнямі 6—9 класаў Капішчанскай СШ № 1 і СШ № 2 Мінскага раёна. Пачатак у 13.00.

17 снежня — на пасяджэнне «Новы год нашага дзяцінства» клуба творчых жанчын «Спадарыня» ў публічную бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 2). Пачатак у 16.30.

17 снежня — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Аўтограф» (вул. Карбышава, 42). Пачатак у 17.30.

18 снежня — у Мінск гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. В. Харужай, 16) на паэтычна-музычную імпрэзу «Як зорачка высокая...». Песні кампазітара Сяргея Краўца на вершы айчынных і рускіх паэтаў спяваюць Сяргей і Іна Кравец. Пачатак у 17.30.

20 снежня — у літаратурнае аб'яднанне «Шчырасць» пры бібліятэцы № 22 (вул. Я. Чачота, 23) на творчую сустрэчу з Аляксандрам Марозавым. Пачатак у 16.00.

«Чытаць з намі — утульна!»

Калі вы падпісаліся на газету «Звязда» ці на газету «Літаратура і мастацтва» на I квартал або на I паўгоддзе 2025 года — запаўняйце картку ўдзельніка, выразаўце яе і дасылайце да 22 студзеня 2025 года ў рэдакцыю на адрас: 220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.

Сярод падпісчыкаў будуць разыграны сем канвектараў Edison Polo 1500 M і суперпрыз — маслены радыатар Neoclima NC 9309. Вынікі будуць апублікаваны ў газеце да 5 лютага 2025 года.

Прызны можна будзе атрымаць да 31 сакавіка 2025 года пры падачы квітання ці аб падпісцы на «Звязду» або «Літаратуру і мастацтва» на I квартал ці на I паўгоддзе 2025 года. Пасля 31 сакавіка 2025 года выдача прызоў спыняецца і прэтэнзіі ад падпісчыкаў не прымаюцца. Умовы рэкламнай гульні чытайце ў «Звяздзе» ад 29 лістапада 2025 года, № 233.

Тэлефоны для даведак: (017) 271-81-53, 311-17-40.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі № 4265 ад 1.12.2022 г. выдана Міністэрствам антыманапольнага рэгулявання і гандлю Рэспублікі Беларусь.

Картка ўдзельніка — падпісчыка «Звязды» або «ЛіМ» на I квартал або на I паўгоддзе 2025 года

Прозвішча, імя, імя па бацьку _____

Падпіска аформлена і аплачана ў _____
(аддзяленне сувязі)
на I квартал або на I паўгоддзе 2025 года

Жатні адрас і тэлефон _____
(абавязкова) (індэкс)

Удачы ў розыгрышы!

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:

Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзей
Вольга Дадзімава

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

Юрыдычны адрас:

220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а

E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:

220034, Мінск, вул. Захарова, 19

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзель крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:

63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдана Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».

Дырэктар — галоўны рэдактар
Вольга Аляксандраўна АНУФРЫЕВА

Нумар падпісаны ў друку

12.12.2024 у 11.00

Ум. друк. арк. 3,72

Наклад — 685

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства

«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»

ЛП № 3820000007667 ад 30.04.2004

г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013

Заказ — 2730

D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцензуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 17 70024 468001 2 4047